

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Predmet br. S1 1 K 019771 16 Kri

Datum: objavljivanja **06.10.2016. godine**
pismenog otpravka **02.11.2016. godine**

Pred sudskim vijećem u sastavu:

sudija Mira Smajlović, predsjednik vijeća
sudija Mediha Pašić, član vijeća
sudija Zoran Božić, član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

KRSTE DOSTIĆA

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Behajja Krnjić

Branioци optuženog

Advokat Milenko Vojo Radović

Advokat Anja Loga

IZREKA.....	3
A. OPTUŽENJE.....	6
B. DOKAZNI POSTUPAK.....	8
C. ZAVRŠNE RIJEČI.....	8
D. PROCESNE ODLUKE.....	12
E. OPŠTA OCJENA DOKAZA.....	23
F. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA.....	25
II. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČLANA 172. KZ BIH.....	27
A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI.....	28
1. Postojanje širokog ili sistematičnog napada.....	29
2. Status lica prema kojim je napad bio usmjeren: civili.....	40
3. Optuženi je znao za napad i njegova djela su dio napada (nexus).....	41
B. POJEDINAČNA INKRIMINACIJA U OSNOVU ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI.....	43
C. ZAKLJUČAK.....	63
III. ODLUKA O KAZNI.....	67
IV. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA.....	68
V. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNOM ZAHTJEVU.....	68
VI. ANEX A.....	79
A. IZVEDENI DOKAZI TUŽILAŠTVA BIH.....	79
1. Lista saslušanih svjedoka Tužilaštva.....	79
2. Lista saslušanih vještaka Tužilaštva.....	79
3. Lista uloženi materijalnih dokaza Tužilaštva.....	79
B. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE.....	80
1. Lista saslušanih odbrane.....	80
2. Lista uloženi materijalnih dokaza odbrane.....	80
C. IZVEDENI DOKAZI SUDA.....	81
VII. ANEX B.....	82

Broj: S1 1 K 019771 15 Kri
Sarajevo, 06.10.2016. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudije Mire Smajlović, kao predsjednika vijeća, te sudije Medihe Pašić i Zorana Božića, kao članova vijeća, uz učestvovanje pravnog savjetnika - asistenta Dženane Sipović, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Krste Dostića, koji se pred ovim Sudom vodio po optužnici Tužilaštva BiH Posebnog odjela za ratne zločine, broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 od 26.11.2015. godine, koja je potvrđena dana 06.12.2015. godine, izmijenjena dana 11.07.2016. godine, zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH, nakon održanog javnog glavnog pretresa, sa kojeg je dijelom bila isključena javnost, kojem su prisustvovali optuženi Krsto Dostić, njegovi branioci, advokati Milenko Vojo Radović i Anja Loga, te tužilac Tužilaštva BiH Behaija Krnjić, donio je i dana 06.10.2016. godine, u prisustvu optuženog i njegovih branilaca, te tužioca Tužilaštva BiH, javno objavio slijedeću:

P R E S U D U

Optuženi Krsto Dostić, sin Mile i majke Anđe, rođene Vrećo, rođen 17.01.1953. godine u Brusni, opština Foča, nastanjen u, ul. br., JMBG, po narodnosti, državljanin, pismen sa završenom osnovnom školom, penzioner, oženjen, otac troje punoljetne djece, vojsku služio 1972. godine u Beogradu, bez čina, bez odlikovanja, slabog imovnog stanja, ne vodi se drugi krivični postupak protiv njega, neosuđivan.

K R I V J E

Što je:

U vremenskom periodu od početka mjeseca aprila 1992. godine pa do kraja

mjeseca augusta 1992. godine, u kom periodu se odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republika Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Foča, znajući za takav napad, te da njegove radnje čine dio napada, kao pripadnik vojnih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republike Srpske, počinio nad drugom civilnom osobom ženskog pola, upotrebom prijetnje silovanje, tako što je:

Tačno neutvrđenog dana u vremenskom periodu od početka jula mjeseca pa do početka mjeseca augusta 1992. godine, došao u kuću vlasništvo „S-2“, koja se nalazila u naselju Ljubovići opština Foča, a u kojoj kući je prethodno smještena oštećena „S-1“ i njenih dvoje djece, naredivši oštećenoj „S-1“ da izađe iz kuće i pođe sa njim, što je oštećena morala učiniti ostavivši djecu samu u kući, da bi je potom doveo i uveo u jednu šupu, gdje joj je rekao da se skine, čemu se ona usprotivila govoreći mu da je u drugom stanju, na što se isti nije obazirao, pa kada je oštećena ostala gola, isti ju je oborio na pod, skinuo svoje hlače i legao na oštećenu, a zatim nad istom izvršio silovanje, nakon čega je ustao, zaprijetivši joj da nikome ništa ne smije reći, jer će u protivnom ubiti i nju i njenu djecu, nakon čega se oštećena vratila u kuću, da bi u narednom periodu, isti u nekoliko navrata dolazio u tu kuću u kojoj je najmanje jednom ponovo izvršio silovanje nad oštećenom,

dakle, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Foča, znajući za takav napad, te da njegove radnje čine dio tog napada, kao pripadnik tih snaga, prisilio drugu osobu upotrebom prijetnje na seksualni odnos - silovanje

čime je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

pa ga Sud na osnovu navedenog zakonskog propisa, te primjenom odredbe člana 285. stav 1 ZKP BiH, te odredbi članova 39., 42. stav 1. i 2. i 48. stav 1. i 2. KZ- a BiH

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina

II

Na osnovu člana 188. stav 4. ZKP- a BiH optuženi se oslobađa od dužnosti naknade troškova krivičnog postupka.

III

Na osnovu odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, u vezi sa odredbama članova 200. i 202. Zakona o obligacionim odnosima¹, djelomično se usvaja imovinskopravni zahtjev oštećene „S-1“, pa se optuženi obavezuje da oštećenoj „S-1“ na ime naknade nematerijalne štete, isplati ukupan iznos od 40.000,00 KM i to na ime:

- duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti iznos od 15.000,00 KM;
- duševnih bolova zbog smanjenja životne aktivnosti iznos od 25.000,00 KM,

sve sa zakonskim zateznim kamatama od dana donošenja prvostepene presude dana 06.10.2016. godine, a sve u roku od 90 (devedeset) dana od dana pravosnažnosti presude, pod prijetnjom prinudnog izvršenja.

U preostalom dijelu postavljenog imovinskopravnog zahtjeva oštećena se upućuje da zahtjev može ostvariti u parničnom postupku.

¹ Službeni list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Službeni list Republike BiH br. 2/92, 13/93, 13/94 i Službene novine Federacije BiH, br. 29/03

O b r a z l o ž e n j e

A. OPTUŽENJE

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Posebnog odjela za ratne zločine, broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 od 26.11.2015. godine, koja je potvrđena dana 06.12.2015. godine, optuženom Krsti Dostiću se stavlja na teret da je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. istog zakona.

2. Optuženi Krsto Dostić se na ročištu o izjašnjenju o krivnji održanom dana 15.11.2016. godine izjasnio da nije kriv.

3. Statusna konferencija u predmetu održana je dana 09.02.2016. godine na kojoj se raspravljalo o planu izvođenja dokaza optužbe, odnosno rasporedu ročišta za glavni pretres, kao i drugim pitanjima od značaja za predmetni postupak. Tužilaštvo je ukratko iznijelo plan pozivanja svjedoka, koji je u pismenoj formi dostavljen Sudu dana 27.01.2016. godine, od kojih su četvero svjedoka sa dodijeljenim mjere zaštite identiteta, raspored izvođenja materijalnih dokaza, te je tužilac najavio da će nakon otvaranja glavnog pretresa dostaviti Sudu prijedog za prihvatanje utvrđenih činjenica.

4. Dana 07.03.2016. godine u skladu sa odredbom člana 13. ZKP BiH², počeo je glavni pretres čitanjem optužnice Tužilaštva BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 od 26.11.2015. godine, koja je potvrđena dana 06.12.2015. godine. Tom prilikom stranke i branilac nisu imali prigovora na sastav pretresnog vijeća.

5. U svom uvodnom izlaganju nakon čitanja optužnice, postupajući tužilac je istakao da će nakon provedenih dokaza optužbe, Vijeće moći na pravilan i zakoniti način donijeti odluku kojom će van svake razume sumnje utvrditi krivicu optuženog.

² Član 13. ZKP propisuje da „(1) osumnjičeni, odnosno optuženi ima pravo da u najkraćem roku bude izveden pred Sud i da mu bude suđeno bez odlaganja. (2) Sud je dužan da postupak provede bez odugovlačenja i onemogućiti svaku zloupotrebu prava koja pripadaju osobama koje učestvuju u postupku.“

6. Iako je Sud u skladu sa članom 260. stav 3. ZKP BiH³ pružio mogućnost odbrani da iznese uvodna izlaganja, odbrana se očitovala da neće dati uvodnu riječ i obrazlagati koncept odbrane, uz napomenu da odbrana neće imati više dokaznih prijedloga od optužbe. Odbrana je dana 03.06.2016. godine dostavila Sudu Prijedlog dokaza odbrane⁴.

7. Redovni dokazni postupak optužbe je okončan dana 06.06.2016. godine, dok je dokazni postupak odbrane okončan dana 04.07.2016. godine.

8. Nakon izvođenja dokaza Suda, na ročištu održanom dana 11.07.2016. godine, postupajući tužilac je u skladu sa odredbom člana 275. ZKP BiH izmijenio optužnicu na način da je u činjeničnom opisu u jedaneastom redu izbacio: „...nego je sam počeo da je skida i..“, te iz šesnaestog reda izbacio: „...jednom ili..“. Odbrana se nije protivila predmetnoj izmjeni optužbe.

9. U skladu sa citiranom odredbom ZKP-a BiH, za izmjenu optužnice nije neophodno da su izneseni novi dokazi, već je dovoljna i nova subjektivna ocjena istih. Cijeneći da navedenom izmjenom nije povrijeđen ni subjektivni, ni objektivni identitet optužnice, nije se mijenjala ni njena pravna kvalifikacija, niti je optuženi doveden u nepovoljniji položaj, Vijeće je istu prihvatilo.

10. Obzirom da su stranke i branioci izjavili da, nakon izvođenja dokaza Suda, nemaju više prijedloga za dokazni postupak, predsjedavajuća vijeća je dana 19.09.2016. godine, postupajući saglasno odredbi člana 276. ZKP BiH, objavila da je dokazni postupak okončan.

11. Prilikom odlučivanja o predmetnoj optužnici, Vijeće je obzirom na rezultat provedenih dokaza, preciziralo činjenični opis u izreci presude, pri tome vodeći računa da ne povrijedi objektivni identitet optužnice, što će biti predmetom analize u daljem obrazloženju u okviru naslova – **(a) Zaključak o krivici optuženog.**

12. Tako je Vijeće uvodni dio činjeničnog opisa prilagodio utvrđenim činjenicama iz ovog predmeta, kao i iskazima saslušanih svjedoka, pa je u ovom predmetu

³ Član 260. stav 3. ZKP BiH propisuje: „(3) Optuženi ili njegov branilac mogu nakon toga izložiti koncept odbrane.“

⁴ Predloženo saslušanje 1 javnog svjedoka, optuženog u svojstvu svjedoka, te ulaganje materijalne dokumentacije

utvrđeno da je vremenski interval do kojeg je trajao širok i sistematičan napad: „...do kraja mjeseca augusta 1992. godine“, umjesto kako je u optužnici navedeno: „...do kraja mjeseca marta 1993. godine..“

13. Nadalje, Vijeće je činjenični opis prilagodio iskazu oštećene svjedokinje „S-1“, koja je detaljno opisala način na koji se dogodila predmetna inkriminacija.

14. Tako je utvrđeno da se predmetna inkriminacija desila: „...od početka mjeseca jula pa do početka mjeseca augusta 1992. godine...“, umjesto: „...od kraja mjeseca aprila pa do početka mjeseca augusta 1992. godine..“, te je Vijeće iz činjeničnog opisa optužnice izbacilo: „...i rekao oštećencj da se može vratiti kući..“, obzirom da oštećena tokom davanja svog svjedočkog iskaza nije navela da joj je optuženi nakon silovanja to rekao. Isto tako, Vijeće je utvrdilo da je u postupku utvrđeno da je oštećena naknadno još: „...najmanje jednom..“ silovana, a ne kako je to navedeno u optužnici: „...najmanje dva puta..“, te je Vijeće gramatički i jezički ispravilo optužnicu.

B. DOKAZNI POSTUPAK

15. Tokom predmetnog postupka saslušan je određeni broj svjedoka i uvedeni materijalni dokazi, koji su pobrojani u Aneksu A ove odluke.

C. ZAVRŠNE RIJEČI

(a) Završno izlaganje Tužilaštva BiH

16. Tužilaštvo BiH je u svojem završnom obraćanju istaklo da je nakon provođenja cjelokupnog dokaznog postupka, kako dokaza optužbe, tako i odbrane, Tužilaštvo van svake razumne sumnje dokazalo krivicu optuženog za predmetno krivično djelo. Kada su u pitanju opšti elementi djela Zločini protiv čovječnosti, tužilac je ukazao da su opšti elementi koji se tiču postojanja širokog i sistematičnog napada, kao i njegove usmjerenosti prema civilnom stanovništvu van svake razumne sumnje dokazani utvrđenim činjenicama iz presuda MKSJ, koje je Sud Rješenjem od 08.04.2016. godine prihvatilo kao dokazane, kao i iz iskaza saslušanih svjedoka optužbe.

17. Nadalje, u završnom obraćanju postupajući tužilac je naveo da s

obzirom da su sve radnje koje se optuženom stavljaju na teret, poduzete od strane optuženog u vremenskom periodu od početka mjeseca aprila 1992. godine do kraja mjeseca marta 1993. godine, a u kojem periodu se odvijao širok i sistematičan napad srpskih oružanih snaga usmjeren isključivo prema civilnom nesrpskom stanovništvu nastanjenom na području opštine Foča, po mišljenju optužbe, sasvim jasno se može zaključiti da su poduzete radnje od strane optuženog isključivo poduzete kao dio širokog i sistematičnog napada, a što je dokazano kako dokazima optužbe, tako i dokazima odbrane.

18. Osvrćući se na provedeni dokazni postupak, tužilac je istakako da su iskazi svjedoka optužbe vjerodostojni, jer su dati iskreno i u istim nije ništa dodavano više od onog što su svjedoci doista doživjeli ili imali saznanja, te je tužilac cijenio da su svjedoci optužbe precizno parcipirali i reprodukovali sve činjenice koje su bili u mogućnosti zapamtiti uzimajući u obzir protek vremena otkad se desila predmetna inkriminacija. Posebno se osvrnuo na iskaz oštećene svjedokinje „S-1“ koja je navela da je prilikom silovanja, optuženi nije dodatno fizički zlostavljao niti joj na drugi način nanosio povrede, kao i da su svi saslušani svjedoci govoreći o bitnim činjenicama iskazali visok stepen konzistentnosti između iskaza datih na glavnom pretresu i iskaza datih u istrazi. Za Tužilaštvo je bilo realno očekivati da se svjedoci ne mogu sjetiti svakog detalja, kao što je odjeća u kojoj su bila određena lica, te je cijenio da se iskazi saslušanih svjedoka optužbe mogu u cjelosti posmatrati kao autentični, podudarni i dosljedni, a samim tim i vjerodostojni i prihvatljivi, kao i da Vijeće treba da prilikom ocjene iskaza oštećene svjedokinje „S-1“ sagleda sve okolnosti na strani ove svjedokinje.

19. Osvrćući se na koncept odbrane optuženog, tužilac je istakako da odbrana nijednim dokazom nije opovrgla niti dovela u sumnju iskaze optužbe, te da se odbrana usmjerila na eventualne protivrječnosti iskaza svjedoka optužbe između iskaza datih na glavnom pretresu i u fazi istrage, a kako se radi o manjim nedosljednostima na kojim odbrana nije mogla da gradi navodni zaključak o neučestvovanju optuženog u radnjama koje su mu stavljene na teret, to će po mišljenju optužbe, Vijeće moći donijeti sasvim pravilnu, pravednu i pravičnu odluku o odgovornosti optuženog za djelo koje je počinio. Isto tako, saslušani svjedoci odbrane, ni na koji način nisu mogli dovesti u sumnju bilo koju činjenicu koja je od odlučne važnosti za utvrđivanje krivice optuženog, te da su tvrdnje optuženog date

isključivo da bi umanjio svoju krivičnu odgovornosti.

20. Analizirajući kompletan dokazni postupak, postupajući tužilac je ocjenio da je optužba uspjela van svake razumne sumnje da dokaže da je optuženi počinio predmetne inkriminacije, te je predložio da Vijeće istog osudi i izrekne mu zatvorsku kaznu, obzirom da na strani optuženog ne egzistira nijedna olakšavajuća okolnost, dok je od otežavajućih ukazao na činjenicu da se svjedokinja nalazila u poodmakloj trudnoći. Po mišljenju tužioca, u cjelosti je opravdan i postavljeni imovinskopravni zahtjev oštećene, te je predložio da Vijeće isti u cjelosti usvoji.

(b) Završno izlaganje zatupnika oštećene svjedokinje „S-1“

21. Na glavnom pretresu završnu riječ je iznijela i punomoćnica oštećene „S-1“, Harisa Bačvić ispred Udruženja „Vaša prava Bosne i Hercegovine“, koja je ostala kod pismeno podnesenog imovinskopravnog zahtjeva, izloženih pravnih stavova u toku predmetnog postupka, kao i dokaznih prijedloga. Obzirom da su u toku postupka izvedeni dokazi na osnovu kojih Sud može da utvrdi sve odlučne činjenice i na osnovu kojih može riješiti imovinskopravni zahtjev oštećene, zastupnica je predložila da Vijeće udovolji imovinskopravnom zahtjevu oštećene jer je rješavanje imovinskopravnog zahtjeva oštećene u ovom postupku nužno, u interesu pravde i pravičnosti, a posebno ako se ima u vidu činjenica da oštećena ima status zaštićene svjedokinje.

(c) Završno izlaganje odbrane optuženog Krste Dostića

22. Branilac optuženog je, također, iznio završnu riječ odbrane koja se bavila pravnim standardima, pravilu in dubio pro reo, primjeni materijalnog zakona, odnosno njegovoj retroaktivnoj primjeni, te analizom pravne konstrukcije za koje krivično djelo je optuženi optužen uz analizu iskaza svjedoka i izvedenih materijalnih dokaza kako optužbe, tako i odbrane.

23. Branilac je prije svega ukazao da je zbog neodređenosti tačnog vremena izvršenja predmetne inkriminacije, došlo do povrede odredbe člana 6. stav 3. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), tačnije do povrede prava na odbranu, jer optuženi nije u mogućnosti da pruži alibi, što dovodi u sumnju pravo na pravično suđenje optuženog.

24. Nadalje, branilac se u završnom obraćanju posebno osvrnuo na iskaz oštećene svjedokinje „S-1“, te ukazao da postoje bitne razlike u pogledu ključnih činjenica iz optužbe, te po mišljenju odbrane, samim tim je svjedok nepouzdan da bi se samo na njenom iskazu van svake razumne sumnje dokazalo da je optuženi počinio predmetnu inkriminaciju. Kontradiktornost iskaza oštećene svjedokinje „S-1“ u pogledu broja silovanja od strane optuženog, za odbranu su krucijalne kada je u pitanju kredibilitet ove svjedokinje, te da je neprihvatljiva teza optužbe da je oštećena svjedokinja „S-1“ na svoju štetu rekla da je optuženi prilikom silovanja nije tukao, vrijeđao i slično. U završnom obraćanju, branilac je ukazao i na kontradiktornost iskaza oštećene svjedokinje „S-1“ kada je u pitanju identitet optuženog. Branilac se u završnoj riječi bavio i osporavanjem zakonitosti dokaza Tužilaštva T-1 a radi se o, po mišljenju odbrane, nezakonitom postupku prepoznavanja optuženog od strane oštećene svjedokinje „S-1“.

25. S druge strane, po mišljenju odbrane, sve i da se dokaže da je optuženi počinio radnju silovanja nad oštećenom, to se ne može kvalifikovati kao ratni zločin, obzirom da optužba nije uspjela dokazati da je optuženi predmetnu inkriminaciju u okviru širokog i sistematičnog napada, odnosno da kod istog ne postoji direktni umišljaj da je tu radnju poduzimao kao dio napada na muslimansko stanovništvo. Optuženi nema nikakve veze sa bilo kojim događajem koji se desio na području opštine Foča u inkriminisano vrijeme. Stoga, odbrana je mišljenja da je jedini pravilni zaključak da je optuženi sve vrijeme relevantno za optužnicu živio i djelovao za sebe i da u odnosu na izazivanje bilo koje posljedice kod optuženog nema svijesti o zajedničkom djelovanju sa drugim licima. U prilog tome, odbrana je ukazala da Tužilaštvo nije izvelo nijedan dokaz koji pokazuje diskriminacionu namjeru optuženog. Dovodeći svoj zaključak u vezu sa primjenom materijalnog zakona, branilac je naveo da je Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), blaži za optuženog, te se pozvao kako na praksu Suda BiH, tako i na praksu Ustavnog suda BiH.

26. Konačno, branilac je predložio da Vijeće optuženog oslobodi od optužbe, obzirom da se van svake razumne sumnje ne može zaključiti da je optuženi počinio predmetnu inkriminaciju, obzirom da odbrana treba samo da izrazi opravdanu sumnju u kredibilitet ili pouzdanost dokaza optužbe da bi stekla pravo na oslobađajuću presudu. U završnom obraćanju, odbrana je ostala kod svih

prigovora kada je u pitanju postavljeni imovinskopravni zahtjev oštećene.

27. Optuženi se saglasio sa završnom rječju svog branioca.

D. PROCESNE ODLUKE

(a) Utvrđene činjenice

28. Tužilaštvo BiH je dana 16.03.2016. godine Sudu podnijelo prijedlog broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 kojim traži prihvatanje kao utvrđenih određenih činjenica iz prvostepene presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca i dr., broj: IT-96-23-T i IT-96-23/1-T od 22.02.2001. godine i protiv Milorada Krnojelca broj: IT-97-25-T od 15.03.2002. godine, zasnivajući svoj prijedlog na odredbama Zakona o ustupanju predmeta, koji je osmišljen kao *lex specialis* u odnosu na ZKP BiH, sa ciljem da dokazi iz postupaka koji se vode pred MKSJ mogu biti korišteni na sudovima u BiH.

29. U svom Prijedlogu Tužilaštvo je navelo da predložene činjenice u cjelosti ispunjavaju kriterije za prihvatanje činjenica kao utvrđenih, te da iste treba u cjelosti prihvatiti, posebno radi efikasnosti i ekonomičnosti ovog krivičnog postupka. Također, Tužilaštvo je ukazalo da su sve predložene činjenice relevantne za predmetni krivični postupak koji se vodi protiv Krste Dostića, a iste niti na direktan, niti na indirektan način ne inkriminišu optuženog. Stoga je predložilo da Vijeće usvoji sve predložene činjenice, kao utvrđene.

30. Povodom navedenog prijedloga, izjašnjenje je dostavio branilac optuženog Krste Dostića, advokat Milenko Vojo Radović, smatrajući da nijedna odluka u krivičnom postupku, nikako ne može biti data za „sva vremena“, obzirom da se u različitim presudama može doći do različitih zaključaka, te da nije nužno da se te činjenice moraju smatrati presuđenim i za druge predmete, pa čak i ako se radi o istom vremenskom periodu i lokaciji, bilo šire, bilo uže gledano. Istakao je i da ne postoji obavezujući propis da se i takve odluke ne mogu mijenjati, odnosno da se po pojedinim pitanjima ne mogu donositi i drugačije odluke od onih odluka u kojima je na određen način to pitanje riješeno. Također, branilac je ukazao da bi došlo do kršenja prava na pravično suđenje, kao i na prezumpciju nevinosti ukoliko bi se činjenice prihvatile kao utvrđene, jer bi bile dokazane van svake razumne sumnje, a optuženi bi došao u poziciju da je spriječen da pobija te

činjenice ili bi to nametnulo dodatni teret dokazivanja odbrani. Branilac je istakao kao otežavajuću okolnost i nemogućnost izjavljivanja žalbe na rješenje o prihvatanju utvrđenih činjenica, te da ta nemogućnost krši prezumpciju nevinosti kao jednog od osnovnih principa krivičnog postupka.

31. Međutim, za odbranu su nesporne činjenice, označene kao 1 i 2 u Prijedlogu iz presude MKSJ u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca i dr, kao i 1,2,5,6,9,10,11,16,37,55 iz presude MKSJ u predmetu protiv Milorada Krnojelca. Za odbranu su irelevantne činjenice označene sa 3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,15,16,17,18,19 u Prijedlogu iz presude MKSJ u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca i dr., kao i činjenice označene: 3, 4, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57 u Prijedlogu iz presude MKSJ u predmetu protiv Milorada Krnojelca. Odbrana cijeni da činjenice 7,15,17,18 u Prijedlogu iz presude MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., kao i činjenice 17,48, 53 u Prijedlogu iz presude MKSJ protiv Milorada Krnojelca čine pravne kvalifikacije, tačnije elemente krivičnog djela. Konačno, odbrana je cijnila da činjenice 7,9,12 u Prijedlogu iz presude MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr. impliciraju krivičnu odgovornost optuženog Krste Dostića. Stoga je odbrana predložila da Vijeće prihvati kao utvrđene činjenice koje predstavljaju nesporne činjenice, a da sve ostale odbije.

32. Činjenice koje su prihvaćene u navednim predmetima u korist Tužilaštva BiH su su pobrojane u Aneksu B ove presude, a koju je odluku Vijeće donijelo iz sljedećih razloga:

33. Član 4. Zakona o ustupanju predmeta propisuje: *„Nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku“.*

34. Sličnu odredbu sadrži i Pravilo 94. (B) Pravilnika o postupku i dokazima koje navodi da: *„na zahtjev jedne od strana ili proprio motu pretresno vijeće može, nakon što je saslušalo strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o*

kcjima je presuđeno ili pismeni dokazni materjal iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom kcji se odnose na pitanja od važnosti za tekuće suđenje“.

35. Prije svega, saslušanjem stranaka i branioca, odnosno davanjem mogućnosti pismenog izjašnjenja na prijedlog Tužilaštva, ispunjena je prva formalna pretpostavka citiranog propisa za odlučivanje o prihvatanju utvrđenih činjenica dokazanim.

36. Nadalje, prilikom razmatranja predloženih činjenica kao utvrđenih, Vijeće je uzelo u obzir dosadašnja shvatanja i praksu MKSJ-a u predmetima koje je Tribunal procesuirao, primjenjujući ih kao objektivne, s obzirom da Zakon o ustupanju ne propisuje kriterije na osnovu kojih bi se određena činjenica smatrala *“presuđenom”*.

37. U tom kontekstu, razmatrani su kriteriji koje je MKSJ utvrdio rješenjem od 28.02.2003. godine u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, a koji uvažavaju prava optuženog zagantovana Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima i slobodama (EKLJP), kao i ZKP-om BiH. U skladu sa navedenom odlukom, pretresno vijeće na prijedlog jedne od stranaka ili na vlastitu inicijativu, nakon njihovog saslušanja, može odlučiti da *formalno primi na znanje presuđene činjenice*, ako ispunjavaju slijedeće kriterije: da su jasne, konkretne i mogu se identifikovati, te su relevantne za konkretni predmet, ograničene na zaključke o činjenicama i ne uključuju pravne karakterizacije, pobijane su na suđenju, ali spadaju u dio presude koji nije bio predmet žalbe ili je o njemu konačno presuđeno u žalbenom postupku ili su pobijane na suđenju, a sada spadaju u dio presude koji je predmet žalbe, ili spadaju u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna.

38. Također, iste ne smiju potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, te se ne mogu zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i utjecati na pravo optuženog na pravično suđenje.

39. Ovi kriteriji nadopunjuju pravilo 94.stav b (formalno primanje na znanje) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ. Pored navedenog, isti kriteriji su već prihvaćeni i od strane Apelacionog vijeća Suda (presuda u predmetu *Samardžić Neđo* broj: X-KRŽ-05/49 od 13.12.2006. godine), pa su i u ovom pravcu neosnovani prigovori odbrane, kada su u pitanju kriteriji koji se imaju

primijeniti u konkretnom slučaju.

40. Osnovni cilj člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste efikasnost i ekonomičnost postupka, što je u skladu sa pravom optuženog na suđenje bez odlaganja kako je to i propisano članom 13. ZKP BiH i članom 6. stava 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, pa je Vijeće prilikom primjene ove odredbe poštovalo princip pravičnosti konkretnog predmetnog postupka, na način da nije prihvatilo činjenice koje bi na direktan ili čak indirektan način inkriminisale optuženog. Vijeće je stoga odbilo sve činjenice koje bi na bilo koji način, čak i posredno, upućivale na odgovornost optuženog za djela za koja se tereti potvrđenom optužnicom, nalazeći da postizanje pomenutih načela krivičnog postupka ne može biti izvršeno na štetu optuženog, odnosno optuženi se ne smije prihvatanjem činjenica dovesti u neravnopravan i nepovoljan procesno pravni položaj.

41. Dakle, Vijeće je prilikom prihvatanja činjenica kao utvrđenih slijedilo princip presumpcije nevinosti, jer bi se u protivnom dokazni postupak mogao okončati na štetu optuženog i prije nego budu neposredno provedeni svi dokazi u predmetu, pa je u korištenju svoga diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju i donošenju odluke o konkretnom pitanju, Vijeće posebno imalo u vidu prava optuženog u odnosu na član 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te odredbe članova 3. i 13. ZKP BiH.

42. U kontekstu navedenog, korisno je naglasiti da činjenice koje su prihvaćene kao dokazane imaju karakter uopštenih i ni na koji način ne inkriminiraju optuženog.

43. U cilju zaštite procesnih prava optuženog, a suprotno navodima odbrane, Vijeće podsjeća da prihvaćene činjenice nemaju status neoborive pretpostavke */presumption iuris et de iure/* te mogu biti predmet pobijanja u toku krivičnog postupka, ako stranke za to imaju valjane i opravdane razloge. Na ovaj način nije narušena pretpostavka nevinosti, jer optuženi u svakom slučaju uživa pravo pobijanja svih navoda optužbe, uključujući samim tim predložene ili prihvaćene činjenice.

44. Osim toga, u smislu odredbe člana 15. ZKP BiH, Sud nije u obavezi da svoju presudu zasnuje na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana,

obzirom da će nakon okončanja krivičnog postupka sve one biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih provedenih dokaza na glavnom pretresu. Shodno tome, odluka o prihvatanju utvrđenih činjenica ima težinu procesne odluke vijeća o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti bilo kojeg drugog dokaza predloženog u toku postupka, što u konačnici spada u domen rukovođenja glavnim pretresom, pa shodno tome na rješenje koje se donese po ovom pitanju nije dopušteno ulaganje posebne žalbe, dok se ostavlja mogućnost strankama i braniocu da navedeno rješenje pobijaju u sklopu žalbe na presudu, a kako je to navedeno i u pouci o pravnom lijeku.

45. Nakon razmatranja navedenih kriterija, a u kontekstu argumenata koje su iznijele stranke u postupku, Vijeće nalazi da u dispozitivu rješenja nabrojane činjenice u potpunosti ispunjavaju uslove iz pobrojanih kriterija, te ih u navedenom obimu prihvata kao dokazane.

46. Ostale predložene činjenice Vijeće nije prihvatilo iz sljedećih razloga:

činjenice navedene u Prjedlogu Tužilaštva pod br. 17⁵ (par 577) presude MKSJ protiv Dragujuba Kunarca i dr., Vijeće nije prihvatilo obizrom da se radi o stavu odbrane u tom konkretnom predmetu kcji se vodio pred MKSJ,

činjenice navedene u Prjedlogu Tužilaštva br. 7⁶ (par. 573), 9⁷ (par 574, presude MKSJ protiv Dragujuba Kunarca i dr.), kao i činjenice navedene u Prjedlogu Tužilaštva br. 53.⁸ (par.41), 41.⁹ (par 31) presude MKSJ protiv Milorada Krncjelca, Vijeće nije prihvatilo jer predstavljaju pravnu ocjenu postojanja opštih elemenata krivičnog djela za koje se tereti optuženi u ovom predmetu ili na indirektan način prejudiciraju krivicu optuženog u ovom predmetu

⁵ U januaru 1994. srpske vlasti su svjcu potpunu potjednu – „sticar je premoći“ nad Muslimanima, kako je to iskreno navela odbrana – krunisala mjerjarjem imena Foča u „Srbir je“, što doslovno znači „grad Srba“

⁶ Kada su se gradovi i sela potpuno našli u njihovim rukama, srpske snage – vcjska, policja, paravcjne jedinice, a ponekad čak i srpski se jani, koristili su isti obrazac ponašarja: srpske kuće i stanove sistematski su pjačkali ili spa jivali, muslimanske se jane kupili i zarob.javali, a kcji put ih pritom tukli ili ub.jali.

⁷ Srpski vcjnici ili policajci dolazili bi u te zatočeničke centre, birali jednu ili više žena, izvodili ih i silovali. Mnoge žene i cjevcjske, uk.jučl.jući i 16 svjedokir.ja optužbe, silovane su na tej način.

⁸ Protivzakonito hapšer.je i zatvarar.je muškaraca, nesrpskih civila, sprovedeno je masovno i sistematski. Stotine muškaraca Muslimana, kao i još nekoliko drugih srpskih civila, zatočeni su u KP domu, a da nisu optuženi ni za kakvo krivično cjelo.

⁹ Nase.ja su u napadu sistematski uništavane. Srpski vcjnici su palili muslimanske kuće tokom borbi za kontrolu nad gradom, ali i nakon što je grad zauzet.

činjenice navedene u Prijedlogu Tužilaštva pod brojem 12.¹⁰ (par 576) iz presude MKSJ protiv Dragojuba Kunarca i dr., kao i činjenice navedene u Prijedlogu Tužilaštva pod brojem 27.¹¹ (par 25), 48.¹² (par 34), presude MKSJ protiv Milorada Krncjelca, Vijeće nije prihvatilo obzirom da je iste nisu u dovoljnoj mjeri određene.

47. Dakle, Vijeće nije prihvatilo bilo kakve činjenice kojima bi se potvrđivalo učešće optuženog u sistemu koji je provodio zajedničke ciljeve formulisane od strane Skupštine srpskog naroda niti zaključci Vijeća MKSJ o tim pitanjima, jer se radi o pitanjima koja će biti predmetom dokazivanja od strane Tužilaštva BiH u ovom predmetu. Prihvatanjem činjenica koje bi na bilo koji način, pa čak i u najmanjoj mjeri indicirale krivicu optuženog, narušila bi se presumpcija nevinosti kao najvažnijeg načela i prava koje uživa optuženi tokom cijelog krivičnog postupka.

(b) Mjere zaštite za svjedoke

48. Odlučujući o prijedlogu Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 od 12.10.2015. godine, sudija za prethodni postupak ovoga suda je donio rješenje broj: S1 1 K 019771 15 Krn 3 od 14.10.2015. godine kojim su za svjedoke „S-1“, „S-2“, „S-3“ i „S-14“ određene mjere zaštite ličnih podataka pseudonimom. Ova odluka je donesena iz razloga što je sudija za prethodni postupak zaključio da iz iskaza „S-1“ proizilazi da se radi o žrtvi i očevidcu inkriminiranih događaja u kojim je osumnjičeni lično učestvovao, tačnije da se radi o ugroženom svjedoku, dok za svjedoke „S-2“, „S-3“ i „S-14“ zaključio da bi objelodanjavanjem njihovih podataka, bezbjednost svjedoka mogla biti dovedena u pitanje ili pak bezbjednost članova njihove porodice zbog svjedočenja pred Sudom BiH, zbog čega je u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ovim svjedocima odredio mjere zaštite.

¹⁰ Sve to događalo se pred očima, sa punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije.

¹¹ Pošto su zauzele selo, srpske snage su zapalile kuće Muslimana. Odatle su nastavile da napadaju i razaraju muslimanska sela uz lijevu obalu Drine, nizvodno od Ošanice, a stanovništvo se razbježalo ili poginulo.

¹² Nakon što su Srbi zauzeli Foču, srpski vojnici i vojna policija tukli su nesrpsko civilno stanovništvo.

49. Na ročištu održanom dana 04.04.2016. godine, Vijeće je donijelo odluku da se svjedoku „S-1“ uz mjeru zaštite ličnih podataka pseudonimom zabranjuje i objavljivanje fotografije u javnosti.

50. U toku cijelog postupka, Sud je vodio računa o zaštiti identiteta svjedoka sa dodijeljenim mjerama zaštite na način da se na glavnom pretresu, kao i u presudi ne spominje puno ime i prezime ovih svjedoka, nego samo njima dodjeljeni pseudonim, kao i da njihova slika ne bude objavljena u javnosti, dok se potpuni podaci o navedenim svjedocima nalaze u spisu, koji je, također, pod posebnom zaštitom. Sud je posebno vodio računa o zaštiti svjedoka „S-1“ obzirom da se radi o žrtvi predmetne inkriminacije, te svjedoka „S-2“ i „S-3“ obzirom da iste imaju relevantna saznanja o predmetnim inkriminacijama, te je tokom saslušanja svjedoka „S-1“, „S-2“ i „S-3“ u jednom dijelu bila isključena javnost obzirom da bi se postavljanjem pitanja postupajućeg tužioca ugrozila zaštita identiteta svjedoka. Tužilac je odustao od saslušanja svjedoka „S-14“.

(c) Isključenje javnosti

51. Na ročištu koje je održano dana 04.04.2016. godine, prije saslušanja oštećene svjedokinje „S-1“ postupajući tužilac je predložio da Sud isključi javnost, a kako bi se odlučilo o određenim pitanjima prije nego se pristupi saslušanju svjedokinje „S-1“. Odbrana se saglasila sa navedenim isključenjem, pa je Vijeće udovoljilo zahtjevu postupajućeg tužioca.

52. Također, na ročištu održanom dana 25.04.2016. godine, prilikom saslušanja svjedokinje „S-3“, javnost je bila isključena sa dijela glavnog pretresa, obzirom da bi odgovorom na postavljeno pitanje, svjedokinja ugrozila otkrivanje svog identiteta. Isto tako, na ročištu održanom istog dana, prilikom saslušanja svjedokinje „S-2“, javnost je također sa dijela glavnog pretresa bila isključena, obzirom da bi odgovaranjem na postavljena direktna i unakrsna pitanja, svjedokinja otkrila identitet oštećene svjedokinje „S-1“. Branilac optuženog, kao i sam optuženi nisu izrazili protivljenje da se isključi javnost.

53. Vijeće je prilikom odlučivanja imalo u vidu i prava javnosti na pravilno i pravovremeno informisanje, jer u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima isključenje javnosti predstavlja izuzetak propisan ZKP-om. U konkretnom slučaju, Vijeće je ocijenilo da se isključenjem javnosti postiže željeni cilj, a to je

sprječavanje štetnih posljedica po svjedoke, dok će se informisanje javnosti omogućiti na drugi, prihvatljiviji način. Vijeće je pri donošenju odluke o isključenju javnosti uzelo u obzir specifičnost sadržaja iskaza svjedoka „S-2“ i „S-3“, kao i zaštitu interesa svjedoka, posebno zaštitu njegovog osobnog i intimnog života.

54. Dakle, Vijeće je, pored zaštitne mjere dodjele pseudonima tokom davanja iskaza svjedoka „S-2“ i „S-3“, te prije saslušanja svjedoka „S-1“, u skladu sa zakonskim odredbama, isključilo u potpunosti javnost u jednom dijelu, nalazeći neophodnim pojačanje mjere pseudonima koja je osnovna mjera u zaštiti identiteta ovih svjedoka, te neophodnost rješavanja pitanja određenih pitanja bez prisustva javnosti.

(d) Protek roka od 30 (trideset) dana

55. Pretresno vijeće je tokom cijelog postupka postupalo u neizmjenjenom sastavu, međutim, odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH predviđa da *„glavni pretreskcji je odgođen mora ponovo početi ako se izmjenio sastav vjeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vijeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu“*.

56. U ovom krivičnom postupku je, u dva navrata, između održanih pretresa na dana 25.04.2016 - 06.06.2016. godine i od 11.07.2016 – 05.09.2016. godine proteklo više od 30 (trideset) dana. Imajući u vidu navedeno, to je Vijeće na pretresima održanim na dan 11.07.2016. godine i 05.09.2016. godine, donijelo odluku da glavni pretres počinje iznova u smislu odredbe člana 251. stav 2. ZKP BiH. S obzirom da su se stranke i branilac optuženog saglasili da se do tada provedeni dokazi ne provode iznova, Vijeće je odlučilo da se do tada saslušani svjedoci neće ponovo pozivati i saslušavati, nego će se koristiti iskazi koji su prethodno dali u ovom postupku, odnosno koji su dati na ranijem glavnom pretresu.

(e) Digresija u izvođenju dokaza i usvajanje dodatnih dokaznih prijedloga optužbe

57. U skladu sa odredbom člana 261. stav 2. ZKP BiH dokazi se izvode

određenim redoslijedom, osim ako sudija, odnosno vijeće u interesu pravde ne odredi drugačije.

58. Tokom glavnog pretresa, predsjednica Vijeća je u skladu sa ovlastima iz člana 240. ZKP BiH¹³, dozvolila digresiju u redoslijedu izvođenja dokaza. Navedena procesna situacija je u skladu sa navedenom odredbom evidentirana u zapisniku sa ročišta za glavni pretres održanog dana 06.06.2016. godine.

59. Naime, prilikom saslušanja vještaka optužbe prof. dr Abdulaha Kučukalića, postupajući tužilac je obavijestio Sud da je pored predloženog nalaza i mišljenja vještaka, isti sačinio i drugi nalaz i mišljenje, obzirom da je oštećena svjedokinja „S-1“ na glavnom pretresu izjavila da je zainteresirana za naknadu štete, te da će postaviti određeni imovinskopravni zahtjev. Iz tih razloga, tužilac je dana 17.05.2016. godine izdao naredbu vještaku za dodatno vještačene u kojem je traženo da se vještak procentualno odredi u pogledu posljedica koje su nastupila kod oštećene. Stoga, tužilac je predložio da se izvrši digresija u toku izvođenja dokaza, te da se navedeni nalaz i mišljenje uvrsti kao dodatni dokaz optužbe.

60. Odbrana se saglasila sa navedenim uz naglasak da odbrani nije potrebno dodatno vrijeme kako bi se pripremila za ispitivanje vještaka kada je u pitanju novi nalaz i mišljenje. Predsjednica vijeća je odobrila da se vještak sasluša kao dodatni dokaz optužbe u dijelu koji se tiče dodatnog vještačenja, te je nalaz i mišljenje uložen u sudski spis, kao dio dokaza optužbe T-1 i isti je sastavni dio nalaza i mišljenja vještaka od 10.04.2015. godine.

(f) Prigovor na materijalne dokaze optužbe i odbrane

61. Prilikom ulaganja materijalnih dokaza optužbe, branilac je prigovarao da T-2- Zapisnik o prepoznavanju lica na osnovu fotografije, Tužilaštva BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000240 06 od 23.01.2015. godine, nije prezentiran oštećenoj svjedokinji „S-1“ tokom ispitivanja na glavnom pretresu, te da se u konkretnom slučaju može raditi o identifikaciji, a ne prepoznavanju optužnog, obzirom da nijedno od lica na fotografijama ne sličí optuženom.

¹³ Član 240. ZKP BiH: “Glavni pretres teče redom koji je određen u ovom zakonu, ali sudija, odnosno predsjednik vijeća može odrediti da se odstupa od redovnog toka raspravljanja zbog posebnih okolnosti, a naročito zbog broja optuženih, broja krivičnih djela i obima dokaznog materijala. U zapisnik o glavnom pretresu unijet će se razlozi zašto se glavni pretres ne održava prema zakonom utvrđenom redoslijedu”.

62. Prije svega, Vijeće je utvrdilo da je prilikom saslušavanja svjedokinje „S-1“ na glavnom pretresu održanom dana 25.04.2016. godine, postupajući tužilac istoj prezentirao navedeni dokaz, te je svjedokinja potvrdila da se radi o njenom potpisu i potvrdila autentičnost navedenog dokaza.

63. Razmatrajući prigovor odbrane da fotografije nije prezentirane u skladu sa odredbama ZKP-a BiH, Vijeće je iste odbio kao neosnovane.

64. Naime, odredba člana 85. stav 3. ZKP-a BiH, propisuje: *„ako je potrebno da se utvrdi poznaje li svjedok osobu ili predmet, tražit će se od njega prvo da ih opiše ili navede znakove po kojim se razlikuju, pa će mu tek poslije pokazati radi prepoznavanja i to zajedno s njemu nepoznatim osobama, odnosno ako je to moguće – zajedno sa predmetima iste vrste“*, dok stav 4. Istog člana propisuje: *„ako prepoznavanje nije moguće u skladu sa stavom (3) ovog člana, prepoznavanje će se izvršiti na osnovu prepoznavanja fotografija tog lica ili predmeta postavljenih među fotografijama svjedoku nepoznatih lica ili predmeta iste vrste.“*

65. Cijeneći navedenu zakonsku odredbu, Vijeće je izvršilo uvid u dokaz označen kao T-2, te utvrdilo da je isti sačinjen u skladu sa odredbama citiranog člana zakona, da je oštećena svjedokinja prije svega opisala fizički izgled lica za koje je tvrdila da je izvršilo radnju silovanja nad njom.: *„...imao je okruglo lice, plavkaste, kratke kose, imo je zaliske, nije bio ni mršav ni debeo, bio je niži od ovih ostalih vojnika i policajaca kcji su me vodili da me siluju..“*, nakon čega je oštećenoj svjedokinji prezentirano šest fotografija, crno-bijele boje, na kojim se između ostalih, nalazio i optuženi. Nakon prezentacije fotografija, oštećena svjedokinja „S-1“ je obilježila pored fotografije broj 2: Krsto Dostić, te izjavila: *„Ovo je Dostić Krsto, kcji me je silovao tokom 1992. godine u Foči, kao što sam to već izjavila u mcjcj izjavi kcju sam dala Tužilaštvu BiH.“* Stoga, Vijeće je odbilo prigovor odbrane o nedovoljnom opisu optuženog i nezakonitosti, kao neosnovan.

66. I odbrana je prilikom saslušanja oštećene svjedokinje „S-1“ istoj prezentirala šest fotografija na kojim se oštećena trebala odrediti da li je neko od lica na fotografijama optuženi Krsto Dostić. Prilikom ulaganja ovog materijalnog dokaza, označenog kao O-2, postupajući tužilac je uložio prigovor zakonitosti, relevantnosti i autentičnosti. Obrazlažući navedeni prigovor, tužilac je naveo da se prilikom

prezentiranja fotografija odbrana odredila da su iste sačinjene otprilike 10-15 godine prije počinjenja predmetne inkriminacije, da fotografije nisu sačinjene niti prezentirane u skladu sa odredbama ZKP-a BiH, kao i da je sama oštećena izjavila da nije moguće utvrditi identitet obzirom da je jedina sličnost osobe na fotografiji broj 1 sa optuženim ta što ta osoba ima zaliske, kao i optuženi.

67. Vijeće je izvršilo uvid u navedeni dokaz, kao i u zapisnike sa glavnih pretresa održanih dana 04.04.2016. godine i 04.07.2016. godine, te utvrdilo da je prigovori tužioca djelomično osnovani. Naime, nije osnovana tvrdnja optužbe da se odbrana opredijela da su fotografije sačinjene 10 – 15 godina prije počinjenja predmetne inkriminacije, obzirom da se odbrana opredijelila da su iste sačinjene u periodu između 1985. godine i 1992. godine.

68. S druge strane, Vijeće cijeni da navedeni fotoalbum i prezentiranje istog nije sačinjeno u skladu sa citiranom odredbom člana 85. stavovi 3. i 4. ZKP-a BiH. Branilac je ispravno postupio i zatražio od oštećene „S-1“ da opiše izgled optuženog u inkriminisano vrijeme, nakon čega joj je prezentirao fotografije. Međutim, kako je sam branilac optuženog prilikom ulaganja ovog materijalnog dokaza naveo da se među osobama na fotografijama ne nalazi optuženi, to je Vijeće usvojilo prigovor zakonitosti, obzirom da citirana zakonska odredba propisuje da među licima čija se fotografija prezentira svjedoku, mora nalaziti i fotografija osumnjičenog odnosno optuženog.

(g) Uvid u dokaze u drugom predmetu koji se vodio pred Sudom BiH

69. Sud je dana 19.02.2016. godine, zaprimio podnesak odbrane optuženog kojim odbrana predlaže da Sud za istu pribavi zapisnik sa glavnog pretresa održanog pred Sudom BiH u predmetu: S1 1 K 005718 11 Kri, kao i zapisnik iz navedene istrage, obzirom da je svjedokinja „S-1“ u navedenom predmetu dala iskaz u svojstvu svjedoka.

70. Sud je udovoljio navedenom prijedlogu odbrane, te pribavio i dostavio odbrani Zapisnik o saslušanju svjedoka „I“, Tužilaštva BiH, broj: KT-RZ-70/05 od 21.06.2011. godine i Transkript sa nastavka glavnog pretresa održanog 29.02.2011. godine kada je saslušan navedeni svjedok. Također, Sud je upozorio odbranu da nije dozvoljeno iznositi u javnost dijelove predmetnih izjava.

E. OPŠTA OCJENA DOKAZA

71. Nakon što je Vijeće u smislu člana 281. ZKP BiH savjesno i sadržajno ocijenilo svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, koji su izvedeni na glavnom pretresu, te prethodno analizirajući navode optužbe i odbrane, utvrđeno je činjenično stanje kao u izreci iz slijedećih razloga.

72. Član 3. stav 1. ZKP BiH propisuje da se optuženi smatra nevinim za krivično djelo dok se ne dokaže njegova krivnja.¹⁴ Tužilac stoga nosi teret utvrđivanja krivice optuženog, i u skladu sa članom 3. stav 2. ZKP BiH optužba to mora uraditi izvan razumne sumnje.¹⁵

73. Činjenica da odbrana nije osporavala određene činjenične navode sadržane u optužnici ne znači da je Vijeće prihvatilo te činjenice kao dokazane. Teret dokazivanja ostao je na tužiocu za svaku optužbu tokom cijelog suđenja. Shodno tome, u utvrđivanju da li je tužilac dokazao predmet izvan svake razumne sumnje, Vijeće je pažljivo razmotrilo da li postoji bilo kakva druga razložna interpretacija uvrštenih dokaza, osim one koju je prihvatilo, kada je odlučilo da su ispunjena obilježja krivičnog djela za koje se optuženi tereti.

74. U skladu sa članom 15. ZKP BiH, vijeće ima pravo da slobodno ocjenjuje dokaze.¹⁶ Prema tome, optužbe protiv optuženog su pažljivo razmotrene, uključujući i sve uložene dokaze. Prilikom ocjene dokaza izvedenih tokom glavnog pretresa, Vijeće je poklonilo dužnu pažnju, između ostalog, pojedinačnim okolnostima svjedoka, kao i njihovog mogućeg učešća u događajima i rizika da sebe inkriminiraju, te njihovom odnosu sa optuženim. Vijeće je također razmotrilo internu konzistentnost svjedočenja svakog svjedoka tokom direktnog ili unakrsnog ispitivanja.

¹⁴ Član 3. stav 1. ZKP BiH navodi da „ se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomocnom presudom ne utvrdi njegova krivnja“. Ova odredba je u skladu sa svim glavnim institutima o ljudskim pravima. *Vicjeti*, Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 6. stav 2; međunarodna konvencija o civilnim i političkim pravima, član 14. stav 2.

¹⁵ Član 3. stav 2. ZKP BiH navodi da „sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, Sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.“

¹⁶ Član 15. ZKP BiH navodi da „... postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima“.

75. Ponekad se usmeno svjedočenje svjedoka razlikovalo od izjave koju su isti dali u istražnoj fazi. Međutim, treba imati u vidu da je prošlo više od dvadeset godina od događaja navedenih u optužnici, te je opravdano očekivati da je protok vremena uticao na tačnost i vjerodostojnost sjećanja svjedoka.

76. Također, činjenica je da se zbog prirode krivičnog postupka, svjedoku na glavnom pretresu mogu postaviti drugačija pitanja od onih koja su postavljena u prethodnim saslušanjima, pa je nakon konkretizacije pojedinih pitanja opravdano očekivati da se sjeti dodatnih detalja. Naravno, ovakve situacije je Vijeće pažljivo razmatralo prilikom utvrđivanja težine koja se treba dati takvim dokazima.

77. Vijeće je svoju konačnu odluku temeljilo prvenstveno na usmenim i neposrednim svjedočenjima na glavnom pretresu, pri čemu su izvjesne nedosljednosti između iskaza različitih svjedoka predstavljale relevantan faktor u procjeni njegove dokazne težine. Istovremeno, značajno je naglasiti da ove nedosljednosti nisu nužno diskreditovalе cijelo svjedočenje svjedoka. Dakle, ako je svjedok podrobno ispričao suštinu događaja o kojima se radi, periferne devijacije nisu nužno dovele u pitanje istinitost takvog dokaza. U svakom slučaju, razlozi prihvatljivosti pojedinih iskaza, te ocjena njihovog kredibiliteta i osnovanosti, detaljno su obrazloženi u odnosu na krivicu optuženog.

78. Najzad, u ovom krivičnom postupku optuženi se dobrovoljno odrekao prava na šutnju, koje uživa saglasno odredbi člana 6 stav 3. ZKP BiH¹⁷ i član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima¹⁸ koje predviđaju da niti jedan optuženi nije dužan svjedočiti protiv sebe, te je na prijedlog branioca u svojstvu svjedoka saslušan na nastavku glavnog pretresa održanom dana 04.07.2016. godine.

79. Vijeće napominje da je iskaz optuženog podlijegao slobodnoj ocjeni dokaza zajedno sa ostalim dokazima izvedenim tokom predmetnog postupka. Prilikom ocjene dokaza u smislu odredbe člana 281. ZKP BiH cijenjen je svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izveden je

¹⁷ Član 6. stav 3. ZKP BiH navodi da optuženi "optuženi nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja".

¹⁸ Iako nije posebno navedeno u članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, Evropski sud za ljudska prava smatra da je pravo na šutnju i pravo da se ne inkriminira su opće priznati međunarodni standardi koji su ključ principa pravičnog postupka po članu 6. stav 1. Konvencije. Ova prava su usko povezana sa načelom utemeljenim u članu 6. stav 2, da osoba optužena za zločin jeste nevinna dok se ne dokaže da je kriva po zakonu. Vidjeti, *Saunders protiv Ljeditrjenog Krajevstva* (Žalba 19187/91), presuda od 17. decembra 1996. godine (1997. godine); *R. protiv Direktora ureda za teške prevare, ex parte Smith*, 3 WLR 66 (1992. godine).

zaključak da li je neka činjenica dokazana. Dokazi koji nisu posebno obrazlagani, po mišljenju Vijeća nisu ni bili pravno relevantni za utvrđivanje činjeničnog stanja.¹⁹

F. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

80. Obzirom da je odbrana u završnim riječima predlagala primjenu Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), smatrajući ga blažim za počinioca, Vijeće će u dijelu koji slijedi obrazložiti razloge opravdanosti primjene Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine na konkretan slučaj.

81. Naime, princip zakonitosti je imperativno propisan članom 4. ZKP BiH i članom 7. stav (1) EKLJP koja ima prioritet nad svim ostalim zakonima Bosne i Hercegovine (član 2. stav (2) Ustava BiH), dok je članom 7. (1) EKLJP propisan opšti princip koji zabranjuje izricanje teže kazne od one koja je bila na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela.²⁰ Međutim, stav (2) člana 7. EKLJP sadrži značajan izuzetak u odnosu na stav (1) istog člana, gdje kaže da *“ovaj član ne uijeće na suđenje ili kažnjavanje bilo kje osobe kcja je kriva za čirjenje ili nečirjenje, ako je to cjelo u vrijeme izvršenja predstavjalo krivično cjelo prema općim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda”*.

82. Članom 15. stav (1) i (2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima UN-a osiguravaju se slične međunarodne odredbe koje se trebaju smatrati *lex superioris* u vezi sa *“...opštim pravnim načelima koje priznaje međunarodna zajednica”*.²¹

¹⁹ Ovo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ-a): „Žalbeno Vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravilnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog Vijeća. Pretresno Vijeće nije obavezno da obrazlaže svoje zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu“.

²⁰ (1) *“Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunaro-dnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.”*

²¹ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Usvojen Rezolucijom 2200A (XXI) Generalne skupštine 16. decembra 1966. godine, Stupio na snagu 23. marta 1976. godine, u saglasnosti sa članom 49., član 15: *„1. Niko se neće smatrati krivim za cjela ili propuštarja kcja nisu predstavjalo krivično cjelo prema domaćem ili međunarodnom pravu u vrijeme kada su bila počirjena. Isto tako, neće se izreći teža kazna od one kcja se mogla primjeniti u trenutku kada je krivično cjelo bilo izvršeno. Ako kasnije, posl.je izvršer.ja cjela, zakonskom odredbom bude predviđena prim.jena lakše kazne, pr.jestupnik će se time koristiti. 2. Ništa se u*

83. Primjena KZ-a BiH na konkretno krivično djelo temelji se na odredbi člana 4a. KZ BiH: "članovi 3. i 4. ovog zakona ne sprečavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjene ili nečinjene koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu s općim načelima međunarodnog prava." Ovom odredbom je, zapravo učinjen izuzetak od opštih načela navedenih u članovima 3. i 4. KZ-a BiH u smislu da ovi članovi ne dovode u pitanje suđenje i kažnjavanje neke osobe za svako činjeno ili nečinjeno koje predstavlja krivično djelo zločina protiv čovječnosti, a koje kao takvo nije bilo propisano krivičnim zakonom koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

84. Običajni status odgovornosti i kažnjavanja zločina protiv čovječnosti i individualne krivične odgovornosti za njegovo izvršenje tokom 1992. godine je 3. maja 1993. godine potvrdio generalni sekretar UN-a u svom izvještaju Vijeću sigurnosti o rezoluciji 808, Međunarodna pravna komisija (1996. godine), te praksa MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR).

85. Zločini protiv čovječnosti u vrijeme izvršenja inkriminiranih radnji nisu bili propisani kao krivično djelo u KZ-u SFRJ, ali čine imperativni princip međunarodnog prava i nesporno je da su 1992. godine bili sastavni dio međunarodnog običajnog prava²². Zločini protiv čovječnosti su zločini po međunarodnom pravu u univerzalnom smislu nadležnosti za procesuiranje, tako da i osuda za takva djela, prema zakonu koji je naknadno propisao i utvrdio ovo djelo kao krivično djelo i propisao posebnu krivičnu sankciju nije suprotno članu 7. stav (1) EKLJP.

86. Ovakav stav je zauzet i u predmetu broj 51 891/99, *Naletilić protiv Hrvatske*²³, u kojem predmetu je aplikant isticao iste prigovore kao i odbrana u ovom predmetu, ali u odnosu na Statut MKSJ.

ovom članu ne protivi suđenju i osudi lica zbog radnji ili ropustarja koja su se u vrijeme kada su počinjena, smatrala za krivična djela prema općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica.

²² Odluka Evropskog suda za ljudska prava, Šimšić protiv Bosne i Hercegovine, broj 51552/10 od 26.08.2010. godine

²³ Odluka Evropskog suda za ljudska prava, "Tuta i Štela" (IT-98-34) Naletilić i Martinović od 31.03.2003. godine

87. Pored toga, Vijeće nalazi neosnovanim prigovore odbrane da se optuženom treba suditi za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz KZ SFRJ, odnosno irelevantnim, obzirom da krivično djelo koje se optuženom stavlja na teret ne sadrži elemente krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva nego krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, a koje krivično djelo nije bilo ni propisano u KZ SFRJ.

88. Odbrana, također, kao primjere primjene KZ-a SFRJ navodi druge predmete Suda BiH, međutim, Vijeće u tom pravcu nalazi korisnim naglasiti da predmeti na koje ukazuje odbrana nemaju bitnih sličnosti sa ovim predmetom, kako sa činjeničnog tako ni sa pravnog aspekta.

89. Naime, predmeti na koje se odbrana pogrešno referira odnose se na krivična djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, koji su identično propisani po oba zakona, dok je krivično djelo za koje su optuženi oglašen krivim, pravilno kvalifikovano kao Zločini protiv čovječnosti progonom iz člana 172. stav (1) tačka g) KZ BiH, propisano samo KZ BiH.

II. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI IZ ČLANA 172. KZ BiH

90. Potvrđenom optužnicom Tužilaštva BiH optuženom se stavljalno na teret izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) BiH, sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

91. Kako bi ispitalo da li su radnjama optuženog ostvarena sva obilježja bića krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je detaljno analiziralo sve provedene dokaze u svjetlu njegovih opštih i pojedinačnih elemenata.

92. Navedena zakonska odredba u relevantnom dijelu glasi:

Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

.....

g) prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu

radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja

.....

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

93. Kako je to dalje navedeno u potvrđenoj optužnici, optuženi se teretio i za individualnu krivičnu odgovornost po članu 180. stav 1. KZ BiH, koja je jedno od temeljnih načela i međunarodnog krivičnog prava, predviđena posebno za počinjenje najtežih krivičnih djela iz glave XVII KZ BiH.

94. Navedena odredba u relevantnom dijelu glasi:

„Osoba koja planira, pokrene, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju krivičnih djela iz člana 171. (Genocid), 172. (Zločini protiv čovječnosti), 173. (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva), 174. (Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika), 175. (Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika), 177. (Protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja), 178. (Protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu) i 179. (Povrede zakona ili običaja rata) ovog zakona, individualno je odgovorna za to krivično djelo.“

95. Jedna od značajnih odrednica navedene odredbe je to što službeni položaj bilo kojeg okrivljenog, bilo da se radi o šefu države ili vlade, ili o odgovornoj službenoj osobi vlade, ne oslobađa takvu osobu krivične odgovornosti niti utiče na ublažavanje kazne.

96. Analizirajući sve elemente citirane odredbe, Vijeće je ustanovilo postojanje individualne krivične odgovornosti optuženog za radnje za koje je oglašen krivim, jer je iste počinio neposredno i lično, pa Vijeće ovaj zaključak ne nalazi potrebnim obrazlagati ponovo u dijelu presude koji govori o krivici optuženog.

A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI

97. Vijeće će u daljem izlaganju iznijeti svoj zaključak o postojanju opštih elemenata koji su uslov egzistiranja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz

člana 172. KZ BiH, a čije postojanje je ustanovljeno temeljnom ocjenom svih provedenih dokaza.

98. Naime, iz zakonske definicije krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH, a u vezi sa radnjama izvršenja navedenim u izreci presude, za koje je optuženi oglašen krivim, proizilaze sljedeći opšti elementi ovog krivičnog djela:

- postojanje širokog ili sistematičnog napada,
- da je djelo optuženog učinjeno kao dio takvog napada,
- da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva,
- da je optuženi znao za takav napad

99. Vijeće će u dijelu presude koji slijedi, obrazložiti zaključke o postojanju svih opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH za koje je optuženi u konačnici i oglašeni krivim.

1. Postojanje širokog ili sistematičnog napada

100. Vijeće je na osnovu svih provedenih dokaza nesumnjivo zaključilo da se u vremenskom periodu od početka mjeseca aprila 1992. godine pa do kraja mjeseca augusta 1992. godine, odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republika Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Foča.

101. Prilikom utvrđivanja prirode napada, Vijeće je analiziralo odredbu člana 172. stav 2. tačka a) KZ BiH, koja propisuje da je napad u kontekstu citirane odredbe zapravo „*ponašanje koje uključuje višestruko činjeno djelo iz stava 1. ovog člana, protiv bilo kojeg civilnog stanovništva na osnovi ili u cijlu državne politike ili politike neke organizacije da se učini takav napad*“. Nije nužno da je

počinitelj znao sve karakteristike napada ili za pojedinosti plana ili politike konkretne države ili organizacije.²⁴

102. U tom kontekstu, Vijeće će prvo obrazložiti dokaze kojima je utvrđeno postojanje podelementa ovog krivičnog djela, odnosno postojanje politike da se počini napad, što u konkretnom zahtjeva da je *(1) postojala državna ili organizaciona politika da se učini napad i (2) da je napad zapravo preduzet na osnovu ili u cilju te politike.*

103. Iako je stav Vijeća MKSJ-a u predmetu Krnojelac, da prema međunarodnom običajnom pravu radnje optuženog ne moraju nužno biti povezane sa nekom politikom ili planom, Vijeće je u konkretnom slučaju ipak ustanovilo postojanje politike u čijem cilju je napad izvršen.

104. Na osnovu utvrđenih činjenica i iskaza svjedoka, nesporno je da obrazac ponašanja pripadnika srpskih vojnih i paravojnih snaga nije mogao biti rezultat ishitrenog samovoljnog ponašanja. Naprotiv, sve okolnosti predmeta jasno ukazuju da je postojalo udruženo djelovanje vojske i policije Srpske republike BiH, a potom Republike Srpske. Navedeno djelovanje se nesumnjivo može posmatrati kao sprovođenje politike koja je postojala na višem nivou.

105. Ovi navodi su potkrepljeni činjenicama²⁵ koje su prihvaćene kao utvrđene u ovom predmetu:

106. „Neposredno prije izbijanja sukoba, Srbi su počeli da evakušu svoje porodice i djecu iz Foče, uglavnom u Srbiju ili Crnu Goru. Premda su mnogi Muslimani imali prijatelje, komšije i rođake Srbe, tek su malobrojni bili upozoreni da predstoji napad. Odlazak iz Foče nije bio jednostavan čak ni za one koji su uspjeli da pobjegnu, uz česte vojne kontrolne punktove na pravcima do različitih destinacija.²⁶ Prije nego što je oružani sukob započeo, muslimanski civili su odstranjeni iz društvenog i profesionalnog života zajednice, nisu im isplaćivane plaće ili im je rečeno da njihove usluge više nisu potrebne. Većina muškaraca

²⁴ Komentar Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

²⁵ Činjenice sa oznakom paragrafa i izvornika- presude MKSJ su detaljno pobrojane u dijelu obrazlaganja procesnih odluka presude, te su probrojane u Anex-u B presude

²⁶ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 18

Muslimana je razoružana. Uskoro je uslijedilo njihovo potpuno izopćenje, pri čemu im je sloboda kretanja i okupljanja bila drastično ograničena.”²⁷

107.“Politička propaganda SDS-a postala je agresivnija, a izlivi nasilja i paljenje kuća češći.²⁸ Srbi su se u početku naoružavali potajice, dijeleći oružje noću kamionom ili u mjesnim preduzećima. Neposredno prije izbijanja sukoba Srbima se oružje otvoreno dijelilo. Osim toga, Srbi su počeli da razmiještaju tešku artiljeriju po uzvisinama oko Foče, raspolažući ne samo teškim oružjem koje je pripadalo JNA, već i naoružanjem Teritorijalne odbrane.²⁹ Srbi su formirali odvojenu lokalnu političku strukturu, Srpsku skupštinu opštine Foča, a obje grupe osnovale su krizne štabove po nacionalnoj osnovi. Dana 07. aprila 1992. godine, nakon što je vodstvo SDS izvršilo pritisak, mjesna policija podijelila se po nacionalnoj osnovi i prestala da funkcionishte kao neutralna snaga.”³⁰

108.Nadalje, ovaj opšti element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, zahtijeva postojanje širokog ili sistematičnog napada, a imajući u vidu da odredbe Krivičnog zakona BiH ne daju pobližu definiciju navedenog pojma, Vijeće se prilikom ocjene dokaza rukovodilo do sada uspostavljenom praksom MKSJ i Suda BiH o ovom pitanju.

109. Tako su u presudi Žalbenog vijeća Međunarodnog Krivičnog Suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu Kunarac, Kovač i Vuković, definisani faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada³¹:

110.U procjenjivanju što napad čini „rasprostranjenim“ ili „sistematskim“, sudsko vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada a zatim, u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo, ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji raspoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od

²⁷ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 571

²⁸ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 572

²⁹ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 16

³⁰ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 17

³¹ MKSJ presuda Žalbenog vijeća u predmetu Kunarac i dr. od 12.6.2002. godine; paragraf 95.

uslova, odnosno, da li je „rasprostranjen ili „sistematski“, ili pak ispunjava oba uslova.“

111. Detaljnije, pojam „rasprostranjen“ definiše se u presudi Pretresnog vijeća MKSJ u predmetu protiv *Kordića i Čerkeza*³², te u prvostepenoj presudi *Blaškić*, čiji paragraf 206. navodi da se: {Koncept "rasprostranjenog" može definisati kao masovna, česta akcija velikih razmjera sprovedena kolektivno sa znatnom ozbiljnošću i uperena protiv mnoštva žrtava.}

112. Koncept "sistematskog" može se definisati kao temeljno organizovan i redovan obrazac zasnovan na zajedničkoj politici sa znatnim javnim ili privatnim sredstvima. Ne postoji uslov da ova politika mora biti formalno usvojena kao politika države. Međutim neka vrsta unaprijed smišljenog plana ili politike mora da postoji.³³

113. Nadalje, pod rasprostranjenošću napada podrazumijevaju se "široke razmjere počinjenih djela i broja žrtava"³⁴ Za razliku od pojma oružanog sukoba, izraz „napad“ u okviru krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti prema prihvaćenoj praksi MKSJ nije ograničen na upotrebu oružane sile, nego obuhvata i svako zlostavljanje civilnog stanovništva.“³⁵

114. Vijeće zaključuje da se širok i sistematičan napad, prema iskazima svjedoka optužbe i odbrane, te utvrđenim činjenicama odvijalo upravo na teritoriji opštine Foča, a koje područje je bilo nastanjeno pretežno muslimanskim stanovništvom, koje je tokom inkriminisanog perioda, bilo svakodnevno izloženo raznim oblicima verbalnog, psihičkog i fizičkog terora.

115. Navedeno je prvenstveno bilo rezultat nezakonitog postupanja pripadnika vojske i policije tadašnje Srpske Republike BiH, odnosno Republike Srpske, na način da su vršeni neovlašteni pretresi muslimanskih kuća, paljenje kuća, protivpravno odvođenje i zatvaranje i zlostavljanje civila, a što proizilazi prije svega iz iskaza oštećene svjedokinje „S-1“, kao i iz iskaza svjedoka „S-2“, „S-3“ i Muamera Muratovića.

³² MKSJ presuda Pretresnog vijeća u predmetu Kordić od 26.2.2001. godine; paragraf 179

³³ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća, Akajesuu, para. 580

³⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu Blaškić od 03.03.2000. godine, paragraf 206.

³⁵ Vasiljević, Pretresno vijeće, presuda od 29.nov 2002. godine para. 29,30..

116. Tako je oštećena svjedokinja „S-1“³⁶ izjavila da je pred izbijanje sukoba bila nastanjenja sa suprugom i djecom u naselju Aladža, koje je pripadalo opštini Foča i u kojem je bilo nastanjeno pretežno muslimansko stanovništvo. Svjedokinja je posvjedočila da je krajem 1991. godine bila loša situacija u njenom naselju, te da su već početkom 1992. godine Srbi i Muslimani počeli da drže straže, koje su postojale sve do trenutka zatočenja svjedokinje. Oštećena svjedokinja je opisala da se početkom aprila 1992. godine opekla i krenula je u bolnicu u Aladžu kako bi joj ljekari ukazali medicinsku pomoć. Međutim, na putu za bolnicu iz pravca naselja Mahala začuli su se pucnjevi. Kako se oštećena svjedokinja nalazila na putu, tada ju je spazio jedan nepoznati čovjek koji je bio pravoslavne vjeroispovijesti i pozvao da se sakrije u njegovu kuću, međutim oštećena svjedokinja je odlučila da se sakrije u kuću izvjesne Munire.

117. Oštećena svjedokinja se tu zadržala dok nije prestalo pucanje, nakon čega se vratila svojoj kući u naselje Aladža, gdje je boravila sve do 08.04.1992. godine kada je oštećenu svjedokinju, kao i njenog supruga i djecu, zatočio Marinko Pljevaljić. Vijeće će detaljnu analizu iskaza ovog svjedoka, elaborirati u dijelu presude **B. POJEDINAČNA INKRIMINACIJA U OSNOVU ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI**, a u kojem dijelu će biti opisana i situacija u kojoj se nalazila oštećena svjedokinja „S-1“, a koja je prethodila počinjenju predmetne inkriminacije.

118. I svjedokinja „S-3“³⁷ je bila nastanjenja u naselju Aladža, Ljubovići, opština Foča, gdje je bilo nastanjeno mješovito stanovništvo, Bošnjaci i Srbi. Izjavila je da su sukobi počeli početkom aprila mjeseca 1992. godine, nakon čega je jedan dio muškaraca Muslimana odvedeno u KP Dom dana 21.04.1992. godine, dok su preostali muškaraca Muslimani odvedeni dana 27.04.1992. godine, također, u prostorije KP Doma u Foči. Tada su u njenom naselju ostale samo žene i djeca, koji su nakon izvjesnog vremena, svi bili raspoređeni u dvije ili tri kuće.

119. Na ove okolnosti je saslušana i svjedokinja „S-2“³⁸ koja je izjavila da je 1992. godine bila nastanjenja na području opštine Foča u naselju Ljubovići, gdje je u maju mjesecu 1992. godine zajedno sa suprugom zatočena i odvedena u logor

³⁶ Svjedokinja optužbe „S-1“ je svjedočila na glavnom pretresu održanom dana 04.04.2016. godine

³⁷ Svjedokinja optužbe „S-3“ je svjedočila na glavnom pretresu održanom dana 24.04.2016. godine

³⁸ Svjedokinja optužbe „S-2“ je svjedočila na glavnom pretresu dana 24.04.2016. godine

Livade, dodajući: „...oijerali su me četnici..“, te opisala uslove u kojem se nalazilo bošnjačko stanovništvo: „...tri žene odveli su nas kod nekog Omera, sutra su došli po nas i natrpali..puno je bilo i bili smo najmanje 8 dana bez hrane..nismo mogli da idemo..ulazili su da nas zapale, tukli, bili. Bilo nas je i cjece kcja su rođena tu...“.

120. Nakon osam dana, svjedokinja je izjavila da je došla srpska vojska, te su civile postrojili u red, uz prijetnju da ukoliko neko pogleda bit će ubijen. Svjedokinja je molila da se ona pusti, da ide kući, ali joj to vojnici nisu dozvoljavali. Međutim, nakon pet dana, svjedokinja je uspjela da pobjegne kroz šumu, vojnici su pucali za njom, ali je nisu uspjeli da pogode.

121. Konačno i svjedok Muamer Muratović³⁹ je izjavio da je sa porodicom živio u Foči, tačnije u naselju Aladža, kojoj su bili nastanjeni Bošnjaci i Srbi, te je bilo nekoliko porodica romske nacionalnosti. Izjavio je i da su početkom aprila 1992. godine bili upozoravani od komšija srpske nacionalnosti da će doći do napada, ali da nisu vjerovali. Međutim, napad je najavljen za šest sati popodne, iz kojeg razloga je stanovništvo počelo da napušta svoja naselja i vojska je mirno ušla u naselje i zarobila stanovništvo. Identificirajući osobe koje su izvršile napad, svjedok se opredijelio da se radilo o komšijama srpske nacionalnosti koji su bili obučeni u uniformu JNA.

122. Svjedok je opisao da je zajedno sa ostalih 50-tak komšija boravio u kući koja je bila u vlasništvu Mile Babića. Kada je srpska vojska došla u tu kuću, naložili su da se svo bošnjačko stanovništvo rasporedi u tri bošnjačke kuće. Svjedok je izjavio i da su saznanja o dešavanjima u gradu Foči imali od komšija srpske nacionalnosti, kao i putem radija.

123. Stanje u kojem se nalazilo bošnjačko stanovništvo svjedok je opisao da su sve vrijeme bili u strahu, živjeli su u neizvjesnosti za svoju sudbinu i sudbinu svojih porodica. Izjavio je i da su muškarci odvedeni u koncentracioni logor u Foči, ali da svjedok nije bio među tim muškarcima, obzirom da je bio mlađe starosne dobi. Neki muškarci su pušteni iz KP Doma Foča, dok su drugi ubijeni, a za koje sve vrijeme je svjedok bio u jednoj vrsti kućnog pritvora. U Foči je ostao sve do

³⁹ Svjedok optužbe Muamer Muratović je svjedočio na glavnom pretresu dana 07.03.2016. godine

02.07.1992. godine kada je sa konvojem napustio opštinu Foča. Izjavio je da tada nisu svi mogli da napuste Foču i to su bile osobe koje nisu imale novca da kupe kartu za autobus i osobe koje nisu mogle da stanu u autobuse koji su bili popunjeni.

124. I odbrana je na opšte okolnosti izvela dokaz saslušanja svjedoka Radmila Kulića⁴⁰, a koji svjedok je izjavio da je početkom aprila mjeseca 1992. godine, kada je započeo napad, zajedno sa optuženim mobilisan. Kako je svjedok bio komandir voda Aladžanske čete, opisao su pripadnici njegove čete dobili naoružanje u kasarni Livada, te da su dobili zadatak da idu na „čišćenje terena“ u selima Miljevina, Jeleč i u drugim selima u okolini Foče. U toj akciji su proveli oko desetak dana, nakon čega su otišli na teren Jabuka, pa prema Goraždu, gdje su ostali oko 20 dana, nakon čega su supostavili borbenu liniju. Navode ovog svjedoka, u ovom dijelu, je potvrdio i sam optuženi⁴¹ davajući iskaz u korist vlastite tvrdnje.

125. Vijeće je poklonilo vjeru ovim svjedocima, cijeneći da su isti iskazi dati objektivno i nepristrasno, te u svjetlu okolnosti u kojim su se nalazili stanovnici opštine Foča u inkriminisanom periodu. Svjedok odbrane Kulić, a i sam optuženi su, opisujući svoje učešće, potvrdili su navode svjedoka optužbe, ne sporeći svoju ulogu i zadatke koje su imali u vrijeme napada na području opštine Foča.

126. Da su iskazi saslušanih svjedoka vjerodostojni, proizilazi i iz utvrđenih činjenica u ovom predmetu:

127. „Dana 08. aprila 1992. izbio je oružani sukob u gradu Foči, istim slijedom događaja, kao i u drugim opštinama. U cijelom gradu postavljene su barikade. Negdje između 08:30 i 10:00 sati počeo je glavni napad Srba na grad Foču, uz kombinovanu vatru iz pješadijskog naoružanja i granatiranje artiljerijom iz obližnjeg Kalinovika i Miljevine. Srpske snage obuhvatale su domaće vojnike i vojnike iz Crne Gore i Jugoslavije, kao i paravojnu formaciju zvana „Beli orlovi“. Pucanje i granatiranje je uglavnom bilo usmjeren na naselja sa većinskim muslimanskim stanovništvom, naročito Donje Polje, ali su Srbi napadali i naselja

⁴⁰ Svjedok odbrane Radmil Kulić je svjedočio na glavnom pretresu dana 04.07.2016. godine

⁴¹ Optuženi je svjedočio na glavnom pretresu dana 04.07.2016. godine

sa miješanim stanovništvom poput Čohodor mahale. U vojnom napadu ranjen je veoma veliki broj civila, većinom Muslimana.“⁴²

128. „Mnogi civili su se za vrijeme sukoba skrivali u svojim kućama, stanovima, podrumima svojih stambenih zgrada ili kod rođaka u drugim dijelovima grada, drugi su otišli iz Foče, misleći da će tako biti sigurniji. Napad je trajao šest ili sedam dana, ali je najteže granatiranje bilo tokom prvih nekoliko dana kada je i nanesena najveća šteta. Foča je pala u ruke Srba negdje između 15. i 18. aprila 1992. godine, kada su mnogi Muslimani koji su ostali u Foči za vrijeme borbi, počeli da bježe.“⁴³

129. „Nakon uspješnog vojnog zauzimanja Foče napad na nesrpsko civilno stanovništvo se nastavio. Van grada, srpske snage sprovodile su vojnu kampanju zauzimanja ili razaranja muslimanskih sela u opštini Foča.⁴⁴ Sela u opštini Foča bila su izložena napadima sve do početka juna.⁴⁵ Srpske snage su zapalile muslimanska sela u okolini Miljevine, otprilike 18 kilometara od Foče, u smjeru Kalinovika i Sarajeva, i uhapsile muškarce, muslimanske civile. Srpske snage su granatirale, napale pješadijom i zatim 4. ili 5. maja 1992. zauzele Jeleč, u blizini Miljevine, oko 22 kilometra od Foče. Kad su srpske snage zapalile selo, stanovništvo je pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim kućama ili su pokušali da pobjegnu, poginuli su. Drugi muškarci muslimanske nacionalnosti, mještani ovog sela, uhvaćeni su i zatočeni u kasarnama u Kalinoviku i Bileći, a zatim prebačeni u KP dom u Foči. Iz Jelača su se vidjele kuće u plamenu i ljudi kako bježe iz drugih sela.⁴⁶ Kuće Muslimana u Pilipovićima i u susjednom selu Paunci izgorjele su do temelja 25. ili 26. aprila 1992. Srpski vojnici su oko 28. aprila 1992. napali Ustikolinu iz koje su Muslimani nastojali da pruže otpor.“⁴⁷

130. „Nesrpskom stanovništvu kretanje je bilo ograničeno. Policijski automobil s razglasom obilazio je grad objavljujući da Muslimanima nije dozvoljeno kretanje gradom. Slična objava data je i putem radija. Muslimanima je

⁴² MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20

⁴³ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 21

⁴⁴ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 22

⁴⁵ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 23

⁴⁶ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24

⁴⁷ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 25

bilo zabranjeno da se sastaju i isključene su im telefonske linije. U aprilu i maju 1992. godine, Muslimani su boravili u stanovima u Foči gotovo kao u kućnom pritvoru, bilo zbog toga što su se skrivali ili zbog toga što su im tako naredili srpski vojnici. Kuće poznate kao „Planika“ i „Šandal“ srpska vojska je koristila kao privremene zatočeničke centre. Ljudi koji su htjeli da odu iz Foče morali su od SUP-a (Sekretarijata unutrašnjih poslova) da pribave odgovarajuće dozvole. Uspostavljeni su vojni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz i izlaz iz Foče i okolnih sela.⁴⁸

131. „Srpska vojna policija ili vojnici su u aprilu i maju 1992. izvršili pretres muslimanskih domaćinstava u potrazi za oružjem, novcem i drugim predmetima. Srpske kuće nisu pretresane, ili su u najboljem slučaju površno pretraživane. Muslimanima je naređeno da predaju oružje, a Srbi su svoje oružje mogli zadržati. Muslimanske radnje su opljačkane ili spaljene, ili im je konfiskovana oprema.“⁴⁹

132. Nisu samo civilni objekti srušeni, nego i vjerski, pa tako iz utvrđenih činjenica proizilazi da: „Svi tragovi muslimanskog prisustva i kulture izbrisani su sa tog područja. Sve džamije u Foči su uništene.⁵⁰ Džamija Aladža iz 1555. godine, koja je bila pod zaštitom UNESCO-a, dignuta je u vazduh, a džamija u naselju Granovski sokak je uništena. Srpski vatrogasci stajali su po strani i gledali kako džamije gore.“⁵¹

133. „Sredinom juna 1992. godine, oko 27 civila muslimanske nacionalnosti, većinom žena i djece, ubijeno je u etnički miješanom naselju Čohodor mahala. Civilni su ubijeni i u Jeleču, Mješaji/Trošnju i Pilipovićima. Leševi nekih drugih civila viđeni su kako plutaju Drinom. Zatočenici KP doma koji su poslani na radove na obali rijeke morali su daskama i štapovima da guraju leševe nizvodno.“⁵²

134. „Ne-Srbe su hapsili širom opštine Foča. Muškarce Muslimane bi okupili na ulici, odvojili od žena i djece i od srpskog stanovništva.⁵³ Između 10.aprila 1992. i početka juna 1992. u cijeloj Foči i njenoj okolici sprovedena su masovna

⁴⁸ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29

⁴⁹ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 30

⁵⁰ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr. par. 577

⁵¹ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 33

⁵² MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 35

⁵³ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 36

hapšenja muškaraca, nesrpskih civila, uglavnom Muslimana. Nakon što su uhapšeni, muškarci su prebačeni u KP dom.⁵⁴

135. „Žene su držali u raznim zatočeničkim centrima, gdje su morale živjeti u nepodnošljivim higijenskim uslovima, gdje su zlostavljane na razne načine, što je za mnoge od njih uključivalo opetovana silovanja. Neke od njih su iz tih zatočeničkih centara odvodili u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti srpske vojnike koji su tamo stanovali. Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima.⁵⁵

136. “Muslimani koji su bili zatočeni u školi u Kalinoviku, Srednjoškolskom centru u Foči i sportskoj dvorani “Partizan” držani u nehigijenskim uslovima i bez tople vode. Nisu dobivali dovoljno hrane. Imali su ograničenu slobodu kretanja. Nije im bilo dozvoljeno da odlaze na neku drugu teritoriju niti da se vrate svojim kućama. Većina njihovih kuća spaljena je ili opljačkana. Bili su pod stražom i živjeli su u atmosferi zastrašivanja.⁵⁶

137. „Nakon višemjesečnog sužanjstva, mnoge žene su protjerane ili razmijenjene. Neki muškarci proveli su u zatočeništvu čak dvije i po godine samo zbog toga što su Muslimani. Skoro svi preostali Muslimani, muškarci i žene iz sve tri opštine uhapšeni su, okupljeni, razdvojeni i zatvoreni ili zatočeni u nekoliko zatočeničkih centara kao što su Buk Bijela, srednja škola u Kalinoviku, „Partizan“, Srednjoškolski centar u Foči i KP dom u Foči, i to po obrascu koji se stalno ponavljao. Neki od tih ljudi su ubijeni, neki silovani ili teško pretučeni. Jedini razlog za takvo postupanje prema njima bila je činjenica što su po svom etničkom porijeklu bili Muslimani.⁵⁷

138. „U početku je bilo na snazi vojno naređenje koje je sprečavalo građane da odlaze iz Foče. Međutim, većina nesrpskog stanovništva s vremenom je bila prisiljena da napusti Foču. U maju 1992. godine organizovani su autobusi koji su odvozili civile iz grada, a oko 13. avgusta 1992. godine Muslimani koji su ostali u Foči, uglavnom žene i djeca, odvedeni su u Rožaje u Crnoj Gori. U

⁵⁴ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par.116

⁵⁵ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 574

⁵⁶ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 575

⁵⁷ MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577

ekshumacijama na području Foče, Državna komisija za traženje nestalih lica identifikovala je 375 tijela. Sva osim jednog pripadala su Muslimanima. To jedno tijelo pripadalo je Crnogorcu koji je bio oženjen Muslimankom.⁵⁸

139. Imajući u vidu opšte stanje, koje je vladalo u Foči tokom inkriminisanog perioda, te uzevši u obzir činjenicu da „element sistematičnosti napada podrazumijeva organiziranost djela i malu vjerovatnoću da je do tih djela došlo nasumice“⁵⁹, Vijeće je van razumne sumnje zaključilo, da je napad bio sistematičan, jer je nesrpsko civilno stanovništvo opštine Foča bilo podvrgnuto utvrđenom obrascu nasilničkog ponašanja, koji se manifestirao kroz činjenicu da su svi muškarci Muslimani razoružani, da su pored muškaraca i žene i djeca odvođeni u logore, preseljavani iz kuće u kuću gdje im je bilo ograničeno kretanje, da su žene bile žrtve torture i silovanja, te da se stvorilo neprijateljsko i nepodnošljivo okruženje koje je u naznačenom periodu potpuno bilo neuslovno za ostanak muslimanskog stanovništva u toj opštini.

140. Dakle, Vijeće je zaključilo da je napad, u naznačenom vremenskom periodu, **po svom karakteru bio širok** jer po svom opsegu uključuje veliki broj zabranjenih radnji poduzetih prema velikom broju bošnjačkog civilnog stanovništva cijele tadašnje opštine Foča, koji su postali žrtve protjerivanja, fizičkog zlostavljanja, prisilnog nestanka i drugih oblika nečovječnog postupanja koji u svojoj ukupnosti i efektima, napad čine širokim.

141. Osim toga, analizirajući sam karakter i okolnosti napada, Vijeće zaključuje da do napada na civilno bošnjačko stanovništvo nije došlo nasumice, jer su široko rasprostranjena djela nečovječnog postupanja višestruko ponavljana prema istom ili sličnom obrascu zločina na navedenom području, što zapravo znači da je izvršeni napad imao **sve karakteristike sistematičnog**.

142. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je nesporno zaključilo da je u periodu relevantnom za optužnicu, tačnije tokom mjeseca jula i početka mjeseca augusta 1992. godine postojao širok i sistematičan napad na području opštine Foča, koji je bio isključivo usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva.

⁵⁸ MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 49

⁵⁹ Naletilić i Martinović, Pretresno vijeće, 31. mart 2003. godine, para. 236.

143. Na osnovu iskaza saslušanih svjedoka optužbe i odbrane, koji su potkrepljeni utvrđenim činjenicama, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da je u periodu od početka mjeseca aprila pa do kraja mjeseca augusta 1992. godine postojao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Foča, čime je ispunjen prvi opšti element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH. Vijeće nije prihvatilo odrednicu Tužilaštva u pogledu trajanja navedenog napada, koji je bio označen za period od početka mjeseca aprila 1992. godine, pa do kraja mjeseca marta 1993. godine, obzirom da je Tužilaštvo ponudilo dokaze za trajanje napada od početka aprila pa do kraja augusta 1992. godine, iz kojeg razloga je Vijeće u dispozitivu presude i označilo navedeni period.

144. Vijeće u svrhu označavanja u izreci i obrazloženju presude povremeno koristi termin «Bošnjaci» ili „bošnjački“, koji nije bio opšteprihvaćen u vrijeme izvršenja krivičnog djela, ali se radi o historijskom, etničkom i kulturološkom terminu, koji obuhvata između ostalog i jedinstvo vjere/religije, te ovo Vijeće prihvata da se osnov diskriminacije prema grupi Bošnjaka u ovom predmetu može definisati kao vjerski osnov. Etnička, odnosno nacionalna i vjerska osnova usko su povezane i također sadržane u terminu *Bošnjak*. Pod navedenim se misli na osobe muslimanske nacionalnosti.

2. Status lica prema kojim je napad bio usmjeren: civili

145. Vijeće je na temelju izvedenih dokaza van svake razumne sumnje zaključilo da je širok i sistematičan napad koji se odvijao na području opštine Foča bio isključivo usmjeren protiv civilnog stanovništva nesrpske nacionalnosti. U konkretnom slučaju, Vijeće je na temelju provedenih dokaza nesumnjivo utvrdilo i civilni status oštećene svjedokinje „S-1“.

146. Da bi se jasnije sagledao status žrtava protiv kojih je bio usmjeren napad, Vijeće se rukovalo odredbom zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, koji je temeljem aneksa 6. Deytonskog mirovnog sporazuma, primjenjiv u domaćem zakonodavstvu, a koji se prema praksi MKSJ smatra i dijelom običajnog prava.

147. Naime, navedeni član definira uslove pod kojima lica uživaju zaštitu Konvencija, precizirajući da se civilima imaju smatrati:

“osobe koje ne uzimaju učešća u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, ili su onesposobljeni za borbu” Ovim članom je propisano da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.”

148. Tokom pretresa, Vijeće je na temelju iskaza saslušanih svjedoka, nesumnjivo ustanovilo da je oštećena „S-1“ u vrijeme počinjenja predmetne inkriminacije, uživala zaštitu u skladu sa odredbama zajedničkog člana 3. Konvencija.

149. Dakle, Vijeće je cijeno civilni status žrtve u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Navedeni zaključak je opravdan i sa stanovišta sudske prakse MKSJ, gdje se smatra da *“za utvrđivanje položaja žrtve kao civila, važno uzeti u obzir prije njenu konkretnu situaciju u trenutku počinjenja zločina, nego njen status”*⁶⁰, što je i cijeno u konkretnom slučaju, pa je tako nesporno utvrđeno da u vrijeme počinjenja zločina oštećena nije bila uniformisana, naoružana, niti je na bilo koji način poduzela aktivno učešće u borbi.

150. U dijelu presude u kojem će biti obrazložena krivica optuženog, a na temelju konteksta u kojem su počinjeni zločini, kao i svih ostalih okolnosti, dodatno će biti potkrepljen zaključak Suda o civilnom statusu žrtve, čime je ispunjen i drugi opšti element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

3. Optuženi je znao za napad i njegova djela su dio napada (nexus)

151. Vijeće je na temelju provedenih dokaza nesumnjivo zaključilo da je optuženi, kao pripadnik Vojske Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, u vrijeme obuhvaćeno optužnicom bio u potpunosti svjestan širokog i sistematičnog napada koji se odvijao na području opštine Foča, te je postupajući u navedenom svojstvu znao da su njegove radnje dio tog napada.

⁶⁰ MKSJ, predmet Blaškić, presuda pretresnog vijeća od 03.03.2000. godine, para. 214.

152. Vijeće ukazuje da ovaj opšti element krivičnog djela za koje se optuženi tereti predviđa samo znanje optuženog o napadu, *odnosno „optuženi mora znati da se vodi napad usmjeren protiv civilnog stanovništva i mora znati da su njegovi postupci dio tog napada, ili u najmanju ruku prihvatiti rizik da su njegovi postupci dio toga.“*⁶¹

153. Prvenstveno, Vijeće je uvidom u materijalne dokaze kako optužbe⁶², tako i odbrane⁶³ utvrdilo da je u relevantno vrijeme optuženi bio pripadnik oružanih snaga Republike Srpske, VP 7141 Srbinje u periodu od 08.04.1992. godine do 16.03.1996. godine.

154. Nadalje, Vijeće je analizirao iskaze svjedoka i to prije svega, iskaz svjedoka odbrane Radmila Kulića⁶⁴ koji je izjavio da je od 08.04.1992. godine bio angažovan u oružanim snagama tadašnje Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Republike Srpske, da je bio raspoređen kao komandir voda Aladžanske čete, te da je od prvog dana u Aladžanskoj četi bio raspoređen i optuženi. Svjedok je izjavio da je njihova četa imala zadatak da ide na „čišćenje“ sela Miljevina i Jeleč, a koje čišćenje se desilo nakon 04. ili 05.05.1992. godine, obzirom da iz utvrđenih činjenica proizilazi da su srpske snage zauzele Jeleč navedenog datuma. Svjedok je dalje opisao da su u „čišćenju“ tih sela proveli oko deset dana, nakon čega su išli prema Jabuci, pa sve prema Goraždu. Svjedok je apostrofirao da je sve vrijeme optuženi bio s njim, dok se optuženi nije razbolio krajem mjeseca maja i otišao u Foču. Svjedok je opisao da su pripadnici Aladžanske čete nosili maskirnu SNB uniformu, ali da je bilo i pripadnika u civilnoj odjeći, te da su dužili naoružanje, konkretno da je optuženi dužio pušku „papovku 48“.

155. O pripadnosti VRS-u i učešće u širokom i sistematičnom napadu na opštinu Foča, potvrdio je i sam optuženi⁶⁵, potvrđujući navode svjedoka Kulića o uključivanju u Aladžansku četu i raspoređivanju na određene zadatke.

⁶¹ Kmojelac, Pretresno vijeće, presuda od 15.03.2002. godine, para. 59.

⁶² T-4 - Uvjerenje Odjeljenja za opštu upravu opštine Foča, broj 04-835-1-128/15 od 19.10.2015. godine

⁶³ O – 4 – Uvjerenje broj: 8 – 835 – 2 – 456/97 od 04.03.1997. godine, Ministarstvo odbrane, Republika Srpska, sekretarijat Bileća; O – 5 – Izvještaj korisniku, obavještenje uživaocu penzije Dostić Krsto, 73300 Foča, Branka Čopića b.b., Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, broj 89 0013337, filijala Istočno Sarajevo

⁶⁴ Svjedok odbrane Radmil Kulić je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 04.07.2016. godine

⁶⁵ Optuženi u svojstvu svjedoka je svjedočio na glavnom pretresu dana 04.07.2016. godine

156. Da je optuženi aktivno sudjelovao u širokom i sistematičnom napadu na opštinu Foča, potvrdio je i svjedok optužbe Muamer Muratović koji je izjavio da je od početka aprila mjeseca do 02.07.1992. godine kada je napustio Foču, viđao optuženog na straži oko kuće izvjesne Zibe Muratović, te da je nosio klasičnu SNB uniformu i posjedovao je naoružanje, kao i svi ostali pripadnici VRS-a. Iako je odbrana pokušala da ospori identifikaciju optuženog od strane ovog svjedoke, Vijeće je istom poklonilo vjeru iz razloga što se isti jasno opredijelio: *„...poznavao sam ga dobro. Nisam lično kontaktirao, nisam ulazio u njegovu kuću, samo kao komšiju...bio je onako popurjeniji, mlađi, smeđa/crna kosa, kraća kosa..“*, te je naveo i da mu je poznato da je optuženi prije napada radio u pošti.

157. I ostali svjedoci optužbe su opisali da je optuženi u inkriminisano vrijeme djelovao u svojstvu pripadnika VRS-a, a što će biti detaljno elaborirano u dijelu presude kojim se utvrđuje krivica optuženog za počinjenje predmetne inkriminacije.

158. Dakle, cijeneći materijalnu dokumentaciju, kao i iskaze saslušanih svjedoka, kako optužbe, tako i odbrane, Vijeće je prilikom sagledavanja navedenog u kontekstu masovnosti samog napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga na teritoriji pod njihovom kontrolom, nesumnjivo zaključilo da je optuženi bio sastavni dio formacija koje su vršile napad, da je bio u potpunosti upućen u svakodnevna dešavanja, jer se na području opštine Foča, nije radilo o sporadičnom i izoliranom incidentu, niti o pojedinačnim zločinima koji bi se mogli smatrati izuzetkom, već o sistematičnom načinu ponašanja prema civilima nesrpske nacionalnosti, njihovom životu, slobodi i imovini.

159. Drugim riječima, optuženi je bio u potpunosti svjestan svojih djela i njihovih posljedica i htio je da ista budu dio napada koji se sistematski odvijao na području opštine Foča, čime je ispunjen i ovaj posljednji opšti element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZBiH.

B.POJEDINAČNA INKRIMINACIJA U OSNOVU ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

160. Nakon što je utvrdilo postojanje opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je na temelju provedenih dokaza

utvrdilo i da je optuženi kriv za počinjenje pojedinačnih inkriminacija koje su mu potvrđenom optužnicom stavljene na teret.

161. Drugim riječima, Vijeće je nesporno utvrdilo da je optuženi radnjama opisanim u izreci presude, kao izvršilac, nad drugom civilnom osobom ženskog pola, upotrebom prijetnje počinio najmanje dva silovanja oštećene svjedokinje „S-1“.

162. Prije nego što pređe na obrazlaganje pojedinačne inkriminacije koja se optuženom stavlja na teret, Vijeće će se osvrnuti na situaciju koja se dešavala u opštini Foča, kao i na uslove u kojim se nalazila oštećena svjedokinja „S-1“ prije nego što je nastupila predmetna inkriminacija.

163. Tako je oštećena svjedokinja „S-1“ izjavila da je u bila nastanjena u naselju Aladža, opština Foča sa suprugom i djecom do 08.04.2016. godine, kada je zatočena od strane Marinka Pljevaljića. Oštećena svjedokinja je naglasila da je u to vrijeme bila u četvrtom mjesecu trudnoće. Marinko Pljevičić im je rekao da ih vodi radi njihove lične sigurnosti, te ih je odveo u kuću Drage Obrenovića, gdje su boravili nekoliko dana, nakon čega su ih odveli u neku drugu kuću u kojoj je bilo: „...jako hladno, nije bilo ni prozora niti vrata..“, a jedno od djece oštećene svjedokinje „S-1“ je bila mala beba. Za vrijeme boravka u toj kući, oštećena svjedokinja je odlazila u kuću u kojoj je prethodno boravila, kako bi uzela mlijeko za svoju djecu i obavijestila brata da je prisilno iseljena iz svog doma.

164. Nakon nekoliko dana Marinko Pljevaljičić je došao sa vojnicima kako bi oštećenu svjedokinja odveo u tadašnji ženski logor Velećevo. Oštećena svjedokinja je Marinka smatrala svojim prijateljem, molila ga je da je ne vodi u logor, da će pobjeći i Marinko joj je te prilike rekao da će je odvesti u kuću izvjesnog Slobodana Matovića. Po dolasku u Matovićevu kuću u hodniku je zatekla stražare koji su se kasnije smjenjivali, a radilo se o izvjesnom Žeti Vukoviću, Simi, Vlatku i dvojici Dostića. Osim članova porodice oštećene svjedokinje, u tu kuću su dovedene još dvije porodice, te su svi zajedno bili smješteni u prizemlju kuće gdje bi navečer spavali poredani „kao sardine“.

165. Dakle, oštećena svjedokinja se već u aprilu mjesecu 1992. godine prvi put susreće sa braćom Dostić, s tim, kako sama kazuje u to vrijeme nije razlikovala koji je koji brat, obzirom da je jedan bio konobar, drugi poštar, te je jedan bio crn

dok je drugi bio plav.

166.Međutim, svjedokinja nije ostala dugo u toj kući, jer je Marinko ponovo došao i odveo oštećenu svjedokinju u kuću u kojoj je prvobitno stanovala kao podstanar i to u potkrovlje, obzirom da su prvi i drugi sprat bili uništeni, dok je druge porodice odveo u druge kuće.

167.Za vrijeme ovih dešavanja, oštećena svjedokinja je izjavila da je imala saznanja da je brat od optuženog, Božo Dostić, u Foči putem megafona saopštio da se ne puca u Aladži jer se tu nalaze smještene tri muslimanske porodice, za šta je oštećena svjedokinja tvrdila da nije bilo istina, obzirom da su već 17.04.1992. godine svi muškarci, uključujući i njenog supurga, odvedeni u logor KP Dom u Foči. Svjedokinja oštećena je imala priliku samo jedanput da posjeti svog supruga u logoru KP Dom u Foči, obzirom da su joj nakon toga, po dolasku u KP Dom, stražari saopštili da posjete nisu više dozvoljene, da bi nakon izvjesnog vremena saznala da joj je suprug ubijen. Od posmrtnih ostataka svog supruga, oštećena svjedokinja je pronašla samo „*nekoliko kostiju*“.

168.Nadalje, oštećena svjedokinja „S-1“ je opisala da je boravila zajedno sa dvoje djece, od kojih je jedno imalo sedam mjeseci, u kući Edhema Karahasanovića, zajedno sa njegovom suprugom, snahom i dvoje djece, te da im je Marinko Pljevaljić rekao da mogu da se bave poljoprivrednim aktivnostima, što su i činili. Za vrijeme boravka u kući Karahasanovića, vojnici koji bi se vraćali sa linije bi pucali na kuću u kojoj su boravili. Jedne prilike srpski vojnici su pucali u oštećenu svjedokinju dok je stajala na trećem spratu i držala dijete, a koje prilike je metak okrznuo suknu i zaustavio se u zidu.

169.U kući Karahasanovića, oštećena svjedokinja je ostala do maja mjeseca 1992. godine: „...*pošto su pucali, zastrašivali, u sred dana upadaju, mene siluju, dijete povalili da koju. Sin mi doživi šok, n,je mogao da govori. Mi smo poslije toga bježali u kuću kod Al,je Rizvanovića sam se krila...*“.

170.Opisujući silovanje koje je doživjela, oštećena svjedokinja je izjavila: „...*dvojica su došla, pitali me gdje mi je muž, ja sam rekla da je zarobjen i odveden u KP Dom, nisu mi vjerovali i otrgnuli mi dijete iz naručja i uzeli nož..*“. Oštećena svjedokinja je tokom davanja svog svjedočkog iskaza demonstrirala gdje su joj ta nepoznata lica kritične prilike prislonila nož, te je izjavila da je samo jedan

od ta dva nepoznata muškarca izvršio radnju silovanja nad njom, dok su obojica bila u maskirnoj uniformi sa naoružanjem.

171. Nakon toga, oštećena svjedokinja se nalazila u kući Alije Rizvanovića, gdje je dolazio Marinko Pljevalčić, te je naložio da se svi vrate u svoje kuće u kojim su prvobitno stanovale, što je oštećena sa svoje dvoje djece i učinila, te je boravila u toj kući sve dok braća Dostić, Božo i Krsto nisu došli i odveli je u: *„...malu ljetnu kuću pored kuće svjedokinje „S-2“*. Te prilike oštećena svjedokinja je molila braću Dostić da je puste na slobodu, kako bi pronašla svoje jedno dijete koje se tada nalazilo na selu, a čija joj sudbina u tom trenutku nije bila poznata, ali isti nisu uslišili molbu. Od tog trenutka oštećena svjedokinja „S-1“ je bila smještena u ljetnu kuću svjedokinje „S-2“, koja se nalazila u naselju Ljubovići, opština Foča.

172. Oštećena svjedokinja „S-1“ je izjavila da se svjedokinja „S-2“ protivila što je oštećena zajedno sa svoje dvoje djece dovedena da stanuje u njenoj kući, a što je potvrdila i sama svjedokinja „S-2“ pojašnjavajući da je optuženi doveo svjedokinju „S-1“ zajedno sa djetetom od osam mjeseci i dječakom koji je išao u prvi razred osnovne škole, te da se svjedokinja „S-2“ usprotivila, ali da joj je optuženi te prilike rekao: *„...ovo je sve naše, srpsko..“*. Svjedokinja „S-2“ je opisala da je kritične prilike oštećena došla u papučama, te da je drugi ljudi nisu htjeli da prime u svoje kuće jer je dolazila sa djecom.

173. Vijeće je poklonilo vjeru iskazu svjedoka na ovu okolnost, te utvrdilo da je iskaz oštećene svjedokinje „S-1“ u odlučujućem dijelu potvrdila i svjedokinja „S-2“, te dovodeći iskaze ovih svjedoka sa utvrđenim činjenicama i ostalim provedenim dokazima, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je oštećena svjedokinja „S-1“ bila izložena krajnje nehumanim uslovima, da je bila prepuštena na volju pripadnicima VRS-a koji su je silovali i zlostavljali, te da su istu svojom voljom prebacivali iz kuće u kuću, obzirom da je bila sama sa djecom i da je nije imao niko da zaštiti jer joj je suprug bio odveden u KP Dom gdje je naknadno i ubijen. Vijeće se isto tako, van svake razumne sumnje uvjerilo da je oštećena svjedokinja dovedena od strane optuženog i još jednog lica u ljetnu kuću svjedokinje „S-2“ koja se nalazila u naselju Ljubovići, opština Foča.

(a) Zaključak o krivici optuženog za predmetnu inkriminaciju

174. Nakon što je utvrdilo događaje koji su prethodili predmetnoj inkriminaciji,

Vijeće će u ovom dijelu obrazložiti razloge zbog kojih je izvelo zaključak o krivici optuženog za najmanje dva silovanja oštećene svjedokinje „S-1“.

(i) Kvalifikacija silovanje iz tačke g) stav 1. člana 172. KZ BiH

175. U pogledu pojma „silovanja“ u okviru međunarodnog humanitarnog prava, silovanje je u doba rata zabranjeno ugovornim pravom: Ženevskim konvencijama iz 1949, Dopunskim protokolom I iz 1977. godine i Dopunskim protokolom II iz 1977. godine. Ostali teški seksualni delikti izričito su ili implicitno zabranjeni raznim drugim odredbama istih konvencija.

176. Zabrana silovanja i teškog seksualnog nasrtaja u toku oružanog sukoba prerasla je u međunarodno običajno pravo. Ona se postepeno iskristalizovala iz izričite zabrane silovanja iz člana 44. Lieberovog kodeksa i općih odredbi sadržanih u članu 46. Pravilnika u aneksu IV Haške konvencije, koje valja tumačiti zajedno sa "Martensovom klauzulom", koja je navedena u preambuli te Konvencije. Iako Nirberški sud nije posebno krivično gonio za silovanje i seksualni nasrtaj, silovanje je kvalifikovano kao zločin protiv čovječnosti prema članu II (1)(c) Zakona broj 10 Kontrolnog savjeta. (10). Stoga, ne može se osporiti da silovanje i drugi teški seksualni delikti u oružanom sukobu povlače krivičnu odgovornost počinitelaca, a što je u suprotnosti sa tezom odbrane da se silovanje oštećene može podvesti pod opšte krivično djelo, a ne kao teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava.

177. Nadalje, u okviru međunarodnog prava o ljudskim pravima nijedan međunarodni instrument o ljudskim pravima izričito ne zabranjuje silovanje ili druge teške seksualne delikte. Ipak, ta su krivična djela implicitno zabranjena odredbama koje štite tjelesni integritet, koje su sadržane u svim relevantnim međunarodnim sporazumima. Pravo na tjelesni integritet je fundamentalno pravo koje se odražava u nacionalnom zakonodavstvu, te je stoga nesumnjivo dio međunarodnog običajnog prava.

178. U međunarodnom pravu nema definicije silovanja. Međutim, iz odredaba međunarodnih sporazuma moguće je razaznati neke opće indikacije. Posebno treba obratiti pažnju na činjenicu da i član 27. IV Ženevske konvencije, član 76. (1) Dopunskog protokola I i član 4. (2)(e) Dopunskog protokola II, koji zabranjuju silovanje i „bilo koji oblik nedoličnog nasrtaja“ na žene. Opravdan je zaključak da

međunarodno pravo time što izričito zabranjuje silovanje kao i uopćeno ostale oblike seksualnog zlostavljanja, silovanje smatra najtežim oblikom seksualnog delikta. To je, između ostalog, potvrđeno članom 5. Statuta Međunarodnog suda, koji izričito pominje silovanje, dok su ostali, manje teški vidovi seksualnog delikta implicitno obuhvaćeni pojmom „drugih nečovječnih djela“ iz člana 5(i).

179. Silovanje podrazumijeva prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njen život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (član 172. stav 1. tačka g) KZ BiH).

180. Slijedom navedene definicije, silovanje podrazumijeva kumulativno postojanje dva elementa:

Prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njen život ili tijelo (...)

Na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju

181. Relevantna sudska praksa MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKTR), također, govori o silovanju.

182. MSKJ u predmetu *Kunarac, Kovač i Vuković*, (Žalbeno vijeće), 12. juni 2002., parag. 127-132 navodi: “*Actus reus* krivičnog djela silovanja prema međunarodnom pravu čini seksualna penetracija, bez obzira koliko neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinitelj poslužio; ili (b) usta žrtve penisom počinioca; kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve.

183. Nadalje, u predmetu *MKSJ-a Kvočka i dr.*, (Pretresno vijeće), 2. novembar, 2001, parag. 175. i 180, silovanje je definisano kao “fizički nasrtaj seksualne prirode, počinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile”.

184. U predmetu *Furundžija*, faktori za koje se smatralo da su značili da je seksualna penetracija učinjena bez saglasnosti uključuju „*prinudu ili silu ili prijetnju*”

upotrebe sile protiv žrtve ili trećeg lica".⁶⁶ Vijeće je još dodalo da svaki oblik zatočenja negira mogućnost pristanka na seksualnu penetraciju.⁶⁷ Iako je apelaciono vijeće u predmetu *Kunarac* dodalo element nepristajanja žrtve definiciji silovanja, ono je naglasilo da u većini slučajeva koji uključuju ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti, okolnosti će skoro uvijek biti prisilne, te na taj način isključivati mogućnost pristanka.⁶⁸ U predmetu *Kunarac* također je pojašnjeno da ne postoji zahtjev za dokazivanjem pružanja otpora žrtve da bi se dokazalo nepostojanje pristanka žrtve.⁶⁹

185. U istom predmetu su ustanovljeni sljedeći faktori koji moraju (alternativno, a ne kumulativno) biti ispunjeni da bi postojalo krivično djelo silovanja:

-seksualna aktivnost praćena je silom ili prijetnjom silom, koja je upućena žrtvi ili nekoj trećoj osobi;

-seksualna aktivnost praćena je silom ili različitim drugim specificiranim okolnostima koje su žrtvu učinile osobito ranjivom ili su je učinile nesposobnom da izrazi informirano odbijanje; ili

-do seksualne aktivnosti dolazi bez pristanka žrtve.

186. *Mens rea* koja se zahtijeva za zločin silovanja je namjera da se izvrši seksualna penetracija uz znanje da se to dešava bez saglasnosti žrtve.⁷⁰ Za silovanje kao zločin protiv čovječnosti, dodatno se zahtijeva da je počinitelj znao da njegova djela ulaze u okvir širokog i sistematskog napada na civilno stanovništvo.⁷¹

⁶⁶ Furundžija pvostepena presuda, paragraf 185.

⁶⁷ Furundžija pvostepena presuda, paragraf 271

⁶⁸ Tužilac protiv Kunarac i dr., predmet broj IT-96-23&23/1, drugostepena presuda (12. juni 2002.) , paragraf 130. Vidjeti također Kunarac, drugostepena presuda, paragraf 129 (u kojem ne odstupa od ranije prakse Tribunala, nego se pokušava pojasniti veza koja postoji između primjene sile i pristanka; naime, da primjena sile ili prijetnja silom nije bitno obilježje silovanja, već predstavlja dokaz odsustva pristanka žrtve). Vidjeti također Tužilac protiv Gacumbitsija, predmet broj ICTR-2001-64, drugostepena presuda (7. juli 2007.), paragraf 155, u kojoj se daje dalje objašnjenje definicije iz predmeta Kunarac, zaključujući da „Tužilaštvo može dokazati nepostojanje pristanka žrtve tako što dokaže postojanje prisilnih okolnosti u kojima smislen pristanak žrtve nije moguć”.

⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu Kunarac, paragraf 128 (u kojem žalbeno vijeće ističe da žalioци „ne samo da griješe u pogledu primjene prava nego i izriču besmislicu u pogledu činjenica)

⁷⁰ Presuda Pretresnog vijeća u predmetu Furundžija (decembar 1998.) para. 185; presuda Pretresnog vijeća u predmetu Kunarac i drugi (februar 2001), paragraf 460.

⁷¹ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu Kunarac i drugi (juni 2002.), para. 85.

187. Svaka od definicija krivičnog djela silovanja koju su utvrdili međunarodni sudovi oslovljava, bilo eksplicitno ili implicitno, pitanje da li je neophodna seksualna penetracija učinjena bez pristanka. Definicije u predmetima *Akayesu i Furundžija* eksplicitno ne navode nepostojanje pristanka kao bitno obilježje silovanja. Umjesto toga, definicije se fokusiraju na faktore koji mogu značiti da je seksualna penetracija učinjena bez saglasnosti. U predmetu *Akayesu* govori se o „*prisilnim okolnostima*“, objašnjavajući da ne samo fizička sila, nego i razni drugi faktori mogu predstavljati prisilne okolnosti uključujući „*[p]rijetnje, zastrašivanje, iznuđivanje i druge oblike prisile koja koristi strah ili očaj*“.⁷² U presudi se također objašnjava da prinuda može biti svojstvena određenim okolnostima, kao što je naprimjer oružani sukob ili prisustvo vojske.⁷³

188. U predmetu *Gacumbitsi*, apelaciono vijeće je dalje razradilo definiciju iz predmeta *Kunarac*, zaključkom da „*tužilac može dokazati nepostojanje pristanka tako što će dokazati postojanje prisilnih okolnosti u kojima davanje smislenog pristanka nije moguće*“ i da bi se to uradilo, tužilac ne mora „*izvoditi dokaze koji se tiču riječi ili ponašanja žrtve ili odnosa žrtve i počinioca*“ ili „*dokaze o postojanju sile*“ nego da „*pretresno vijeće može zaključiti da pristanak nije postojao zbog okolnosti, kao što su genocid ili zatočeništvo žrtve*“.⁷⁴

189. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za predmetnu inkriminaciju izvelo prvenstveno na osnovu iskaza oštećene svjedokinje „S-1“, a kojem iskazu je Vijeće poklonilo vjeru, cijeneći da je isti dat na istinit i uvjerljiv način, te potkrijepljen u odlučnom dijelu iskazima svjedoka „S-2“ i „S-3“.

190. Vijeće će se prije svega, baviti vremenskom odrednicom počinjenja predmetne inkriminacije, tačnije da se ista desila tačno neutvrđenog dana od početka jula mjeseca do početka augusta 1992. godine. Kako je to naprijed opisano oštećena svjedokinja „S-1“ je od početka aprila 1992. godine prisilno iseljenja iz svog doma, a u kojem periodu se nalazila u četvrtom mjesecu trudnoće. Nakon toga, oštećena svjedokinja je prebacivana od kuće do kuće da bi u kući Edhema Karahasanovića boravila do maja mjeseca 1992. godine, nakon čega je otišla u kuću Alije Rizvanovića, gdje je boravila određeni vremenski period,

⁷² *Akayesu* pvostepena presuda, paragraf 688

⁷³ *Akayesu* pvostepena presuda, paragraf 688; *Čelebići*, prvostepena presuda, paragraf 495

⁷⁴ *Gacumbitsi*, drugostepena presuda, supra fusnota 101, paragraf. 155

odakle se ponovo vratila u svoju prvobitnu kuću gdje je bila podstanar, iz koje je braća Dostić odvođe u: „*malu ljetnu kuću pored kuće „S-2“ svjedoka..*“.

191.Oštećena svjedokinja „S-1“ se nije mogla tačno odrediti kada je došla u kuću svjedokinje „S-2“, dok je izjavila da je polovinom augusta mjeseca otišla u Rožaje, dok je svjedokinja „S-2“ rekla da je zajedno sa oštećenom svjedokinjom „S-1“ provela u kući tri mjeseca, to se za Vijeće nameće logičan zaključak da je oštećena „S-1“ u kući svjedokinje „S-2“ boravila u vremenskom periodu od neutvrđenog dana u mjesecu junu 1992. godine do polovine augusta mjeseca iste godine.

192.Nadalje, prilikom davanja svjedočkog iskaza, oštećena svjedokinja „S-1“ je izjavila da se inkriminacija silovanja, desila najmanje dva puta u periodu od početka jula mjeseca do početka augusta 1992. godine, što je za Vijeće bilo uvjerljivo, pogotovo što je oštećena svjedokinja „S-1“ izjavila da se po dolasku u kuću svjedoka „S-2“ nije odmah desilo prvo silovanje od strane optuženog, nego da je: „*...jednog dana...došao Krsto..*“.

193.Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi počinio predmetne inkriminacije u vremenskom periodu od početka jula mjeseca do početka augusta mjeseca 1992. godine, te cijeniło kao neosnovanim prigovor odbrane dat u završnom obraćanju Sudu da je zbog neodredivosti vremena izvršenja predmetne inkriminacije, optuženom povrijeđeno pravo na odbranu zbog nemogućnosti pružanja alibija. Naime, Vijeće ukazuje da je u skladu sa odredbom člana 22. KZ BiH⁷⁵određeno izvršenje predmetne inkriminacije, obzirom da se ista desila u najmanje dva navrata u vremenskom intervalu od mjesec dana, te da navedena vremenska odrednica predstavlja određenu vremensku distancu, a s obzirom da je ista dovoljno kratka optuženi je mogao sebi pružiti alibi za navedeni period.

194.Nadalje, oštećena svjedokinja „S-1“ je opisala predmetnu inkriminaciju, na način da je za vrijeme boravka u ljetnoj kući svjedoka „S-2“, jedne prilike došao optuženi i istu izveo iz kuće, uz saopštenje da je potrebno da: „*...pođem sa njim..*“.

U stanju straha i zaviseći od volje optuženog, oštećena svjedokinja je krenula,

⁷⁵ Član 22. KZ BiH propisuje: „Krivično djelo je učinjeno u vrijeme kad je učinitelj radio ili bio dužan raditi, bez obzira na to kad je posljedica činjenja ili nečinjenja nastupila.“

ostavljajući svoje dvoje mlđb djece u ljetnoj kući. Opisala je da su uz potporni zid iznad kuće bile prslonjenje merdevine, a kako optuženi nije želio da ga iko vidi, naložio je oštećenoj da se popne uz iste: „...to je..jedan betonski zid iznad zida je kuća i iznad kuća su se šupe nalazile..“

195.Dolaskom u šupu koja je bila u vlasništvu izvjesnog Derve, optuženi je oštećenoj svjedokinji: „...naredio...tu da se skinem, molila sam ga da to ne radim jer sam trudna, da sam u podmaklcj trudnoći...“.

196.Odgovarajući na upit tužioca da li se skinula, oštećena svjedokinja je izjavila: „...najvjerovatn je da jesam, ne sjećam se. Legla sam...svukao je pantalone i tu me je silovao. Legao je na mene. Završio je posao i otišao.“ Izjavila je i da je došlo do seksualnog odnosa, ali nije mogla da se sjeti koliko dugo je isti trajao.

197.Isto tako, oštećena svjedokinja je izjavila da optuženi nije koristio silu, ali jeste prijetnju: „...samo mi je zaprjetio da ne smjem ništa zucnuti, ako ikom zucnem, doći će i poklati i mene i djecu...“. Nakon čega je optuženi otišao, dok se oštećena svjedokinja vratila u kuću gdje su joj boravila djeca.

198.Stanje u kojem se oštećena svjedokinja nalazila nakon silovanja je opisala: „...vratila sam se dole u kuću nikakva...ponižena, šokirana, ne znam šta sam razmišjala, nisam imala šta da jedem. Išla sam po muslimanskim kućama da tražim hranu.. svcjcy cjeci ne mogu da pogledam u oči..ne mogu izaći na ulicu..“.

199.Koristeći svoj položaj i svojstvo, optuženi je kod oštećene izazvao strah na način da je ista uvijek morala držati vrata od kuće otvorena: „...da bi on mogao uvijek doći i pretresti. Vrata su uvijek morala biti otvorena da bi gospodin mogao da dođe i vidi ima li ko šta. Počela sam da pišem zapisnik kome je kad goje odveo. Ja sam to sve morala da spalim.“

200.Dakle, to nije bio jedini susret za vrijeme boravka u kući „S-2“ između oštećene svjedokinje i optuženog, obzirom da je ista izjavila da je optuženi dolazio u raznim situacijama u obilazak njihove kuće. Međutim, u slučajevima kada su imale problema sa određenim licima, svjedokinja oštećena „S-1“ i svjedokinja „S-2“ bi pozivale policiju, ali tada nikad nije optuženi dolazio, kako bi im ukazao pomoć.

201. Situacije u kojima su se žene koje su boravile u kući svjedokinje „S-2“ nalazile, oštećena svjedokinja je opisala da su u tu kuću dolazili svi od: „*đeda iz Potoka do cjeteta sa noževima da treba sve Balje ...pcje... i projerat. Od Dimrjačara kcji je upadao u sred bjela dana..osobe..kcji je imao crnu uniformu, visok, mršav crn..nama nikad nije policija došla tu da nas zaštiti, da nam bilo šta pruže, bilo kakvu zaštitu..do žene kcja je došla i rekla da nam nijedan mušakrac iz KP Doma neće izaći živ..*“.

202. Svjestan situacije u kojoj se nalazila oštećena svjedokinja, činjenice da je bila u poodmakloj trudnoći, optuženi je, umjesto da pomogne i zaštiti oštećenu svjedokinju i njenu djecu, izvršio najmanje još jednom silovanje oštećene svjedokinje „S-1“. Opisala je da se to desilo: „*...u jetncj kući. Vaginalno silovanje. Došao je u kući i rekao mi skidaj se, nisam se smjela suprostavljati. Nije bilo ni molbe ni priče ni ničega. Djeca u tom trenutku nisu bila sa mnom...*“.

203. Svjedokinja oštećena „S-1“ se opredijelila da ju je optuženi silovao između jedan i tri puta, ali je ostavila mogućnost da se to desilo i više puta, obzirom da je u tom periodu više navrata izvođena iz kuće i odvođena u poodmakloj trudnoći, da bi bila silovana od strane drugih lica, te da su čak na istoj i gašene cigarete i da je tjerana da u takvom svom stanju pleše po stolovima, posljedicom čega je i zadobila krvarenje. Obzirom da je oštećena svjedokinja prilikom davanja svog svjedočkog iskaza opisala dva silovanja, to je Vijeće izvelo zaključak da je optuženi nad istom izvršio najmanje dva silovanja.

204. Svjedokinja oštećena je izjavila da je ostala u kući svjedokinje „S-2“ u naselju Ljubovići, opština Foča do polovine augusta 1992. godine. Nakon toga, svjedokinja oštećena je prebačena u Rožaje gdje se i porodila dana 03.09.1992. godine. Međutim, njeno dijete nije tada upisano u Matičnom uredu u Rožajima, obzirom da isti pripadaju Crnoj Gori, nego je naknado upisano u Matičnom uredu u Foči. Kako osoba koja je upisivala rođenje sina oštećene svjedokinje, nije znala tačan datum rođenja djeteta, isti je upisan da je rođen dana 15.09.1992. godine. Ovi navodi svjedokinje oštećene su potkrijepljeni materijalnim dokazima⁷⁶ optužbe,

⁷⁶ T-3 - Dopis „Doma zdravlja“ u Rožajama, Crna Gora, broj 1171 od 18.12.2014. godine; Izvod iz matične knjige rođenih za K.A. izdat od strane MU Opštine Foča, broj 04-200-11226/14 od 12.11.2014. godine;

iz kojih proizilazi da se oštećena svjedokinja porodila u Rožajima, Crna Gora dana 02.09.1992. godine, a da je dijete upisano u Foči dana 15.09.1992. godine, a na osnovu kojih je Vijeće izvelo zaključak da su i ovi navodi svjedokinje tačni i vjerodostojni. Iako je oštećena svjedokinja izjavila da se porodila u Rožajima dana 03.09.1992. godine, a da je u „Domu zdravlja“ u Rožajima evidentirano da se ista porodila dana 02.09.1992. godine, Vijeće nalazi da se radi o neznatnoj razlici u odnosu na ono što je oštećena svjedokinja navela i onoga što proizilazi iz službene evidencije, koja razlika svakako nije dovela u pitanje vjerodostojnost iskaza ove svjedokinje niti umanjila isti, obzirom da je njen iskaz u drugim dijelovima veoma detaljan i potvrđen drugim provedenim dokazima.

205. Oštećena svjedokinja „S-1“ je izjavila da je za predmetna silovanja mogla da zna svjedokinja „S-2“ i još jedna gospođa koja se, također, tu krila, s tim da je oštećena navela da je svjedokinja „S-2“ vidjela i da je oštećena svjedokinja krvava dolazila.

206. Da su istiniti navodi oštećene svjedokinje, potvrdila je i svjedokinja „S-2“ koja je izjavila da su svaku večer odvodili oštećenu, da ju je optuženi izvodio, te da se vraćala pred zoru. Izjavila je i da ju je optuženi najviše silovao. Kada bi se vratila kući, legla bi na pod, a i zbog poodmakle trudnoće je nakon silovanja krvarila. Izjavila je i da joj je oštećena svjedokinja „S-1“ govorila da ju je optuženi silovao u šupi iznad kuće. Svjedokinja je potvrdila i da se oštećena svjedokinja porodila u Rožajima, kao i da je optuženi dolazio svaku večer u njenu kuću, te govorio da ukoliko neko od „ustaša“ dođe, da će sve pobiti.

207. Stanje u kojem se oštećena nalazila svjedokinja „S-2“ je opisala: *„...Bila je gotovo poludila, pošasavila...nije htjela da i s kim priča, psovala, bila nervozna..“*.

208. I svjedokinja „S-3“ je izjavila da je u inkriminisano vrijeme imala saznanja od svoje jetrve, kao i od svjedoka „S-2“ da je oštećena svjedokinja „S-1“ bila silovana i da ju je, između ostalih, silovao i Krsto poštar, a koja posredna saznanja je imao i svjedok Muamer Muratović.

209. Na ove okolnosti Tužilaštvo je izvelo i dokaz vještačenjem od strane sudskog vještaka prof. dr Abdulaha Kučukalića, koji je imao zadatak da izvrši psihijatrijski pregled i vještačenje oštećene svjedokinje „S-1“, o čemu je sačinio nalaz i

mišljenje⁷⁷ koji je prezentovao na glavnom pretresu⁷⁸.

210. Vještak je izjavio da je izvršio psihijatrijski pregled, procijenio psihičke funkcije oštećene obzirom na simptome koji su vezani za prolongiranu traumatizaciju u periodu od 08.04.1992 – 12.08.1992. godine kada je oštećena bila zatočena. Vještak je izveo zaključak da je oštećena pretrpjela nasilni seksualni odnos od strane drugih osoba, uz prijetnju smrću i protiv njene volje što je dovelo do

..... i zbog čega se nakon rata morala godinama liječiti.

Vještak je utvrdio da oštećena boluje od nakon katastrofalnih događaja nastalih nakog i, te da postoji direktna uzročno-posljedična veza između doživljene seksualne torture i teških psihičkih poremećaja uzrokovanih stresom.

..... Kao obilježena i stigmatizirana osoba, po mišljenju vještaka, oštećena se, naročito

..... Njena uništena i za tu sferu života nema nikakvog interesa, te ne izlazi iz kuće,, da je u i čak u

..... Vještak je istakao da oštećena nije sposobna ni za kakav posao, da ne postoji voljna aktivna motivacija da nešto radi, a prisutan je i u odnosu na ranije primarne potencijale uzrokovan što zajedno sa navedenim znatno umanjuju njenu opštu životu sposobnost.

211. Obrazlažući nalaz na glavnom pretresu, vještak je pojasnio da je prilikom donošenja predmetnog nalaza i mišljenja imao na raspolaganju medicinsku

⁷⁷ Dio dokaza T-1 - Sudsko-psihijatrijski izvještaj Prof. dr. Abdulaha Kučukalića od 10.04.2015. godine, u vezi vještačenja nad oštećenom „S-1“; Sudsko- psihijatrijski nalaz za „S-1“ od 02.06.2016. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14942 od 05.12.2005. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 4058/07 od 26.03.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u sarajevu , broj 11999/07 OD 21.09.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14364/07 od 13.11.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 12645/08 od 24.09.2008. godine;

⁷⁸ Vještak dr. Abdulah Kučukalić je izložio svoj nalaz i mišljenje na glavnom pretresu održanom dana 06.06.2016. godine

dokumentaciju koju je uložio kao prilog nalaza i mišljenja, iskaz svjedokinje iz istrage, te da je obavio razgovor sa istom, na osnovu čega je izveo navedeni zaključak. Isto tako, vještak nije mogao da da zaključak o liječenju svjedokinje prije 2005. godine, obzirom da je na raspolaganju imao medicinsku dokumentaciju za period od 2005 – 2012. godine.

212. Odbrana je pokušala da ospori predmetni nalaz i mišljenje, međutim vještak je pojasnio da se u slučajevima, kao što je slučaj oštećene svjedokinje „S-1“, oštećeni nikad i ne jave na pregled, zbog prisustva straha, stida, nedovoljno finansijskih sredstava i drugih razloga, te da obzirom da je imao na raspolaganju medicinsku dokumentaciju koja pokazuje uredno liječenje oštećene svjedokinje, nije bilo potrebe ni za kakvim dodatnim pretragama, pa samim tim nije bio potreban ni nikakav testološki postupak, niti pregled psihologa, koji po mišljenju vještaka nije ni kompetentan da u ovakvim slučajevima procjenjuje ličnost oštećene.

213. Vijeće je prihvatilo nalaz i mišljenje vještaka, kao i njegov usmeni iskaz (koji je potom uslijedio na glavnom pretresu) kao istinit, pouzdan, zasnovan na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjem sudskom vještaku, a pri čemu se isti nalazi i zaključci temelje na prezentiranoj medicinskoj dokumentaciji oštećene, kao i rezultatima izvršenog pregleda i razgovora sa oštećenom, Vijeće je zaključilo da je kod oštećene, usljed učinjenja ovog krivičnog djela, došlo do trajne promjene ličnosti nakon katastrofalnih doživljaja uzrokovanih kombinovanom torturom, da boluje od, sa
Drugi dio nalaza Vijeće će cijeliti u dijelu u kojem iznosi zaključak o opravdanosti postavljenog prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva.

214. Dakle, ocjenom iskaza svjedoka „S-1“, kao i ostalih saslušanih svjedoka, te cijeneći navedene iskaze u vezi sa nalazom i mišljenjem vještaka, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi nad oštećenom svjedokinjom „S-1“ u najmanje dva navrata, na način kako je to opisano u izreci presude, počinio silovanje, te ga oglasilo krivim zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) ZKP BiH.

(b) Identitet, uloga i alibi optuženog

215. Da je upravo optuženi osoba koja je upotrebom prijetnje u dva navrata

izvršio silovanje nad oštećenom, na način da ju je prvi put odveo u šupu koja se nalazila iznad kuće u kojoj je oštećena stanovala, natjerao da se skine, nakon čega je i silovao, te se nakon izvjesnog vremena ponovo vratio i u kući u kojoj je boravila oštećena istu najmanje još jednom silovao, proizilazi prije svega iz iskaza same oštećene, koji nije doveden u pitanje drugim provedenim dokazima.

216. Oštećena je prije svega identifikovala da je prvi susret sa optuženim i njegovim bratom imala za vrijeme njenog boravka u kući Slobodana Matovića, a u kojoj kući je istog identifikovala kao čuvara. Poslije toga, oštećena svjedokinja se ponovo susrela sa optuženim kada ju je isti sa svojim bratom odveo u kuću svjedokinje „S-2“. U tom trenutku, kako je oštećena svjedokinja opisala, nije znala ko je ko od braće Dostić, te da je tek naknadno saznala da jedan radi u pošti, tačnije onaj koji ima smeđu kosu i zaliske, dok drugi koji ima crnu kosu radi kao konobar. Svjedokinja oštećena je uvjerljivo navela: *„...Crn je Božo, Krsto Dostić je gospodin kcji sjedi preko puta mene, on je poštar. Od žena iz komšiluka sam to saznala, kcji su živjeli sa rjima. Ja sam iz drugog komšiluka, pa nisam ni znala..“*.

217. Dakle, Vijeće zaključuje, da svjedokinja saznaje identitet optuženog, dolaskom u kuću svjedokinje „S-2“, a što je potvrdila i svjedokinja „S-2“ prilikom davanja svog svjedočkog iskaza tvrdeći da je optuženi skoro svaku noć dolazio u njenu kuću, kao i da je izvodio oštećenu svjedokinju „S-1“. S obzirom da je optuženi bio prvi komšija svjedokinje „S-2“, ista je nedvojbeno mogla da identifikuje koji je ko od braće Dostić, te je potvrdila da je svjedokinja oštećena „S-1“ mogla da zna da ju je optuženi silovao, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je Božo Dostić u tu kuću došao samo jednom, dok je optuženi dolazio skoro svaku večer.

218. Iako je odbrana pokušala da dovede u pitanje iskaz ovih svjedokinja kada je upitanju identitet optuženog, za Vijeće je bio ubjedljiv i odgovor oštećene svjedokinje da li je sigurna da ju je baš optuženi silovao: *„...milion posto, milijardu posto sam sigurna da je on..nalazi se u sudnici, sjedi ovcje. Ja ga ipak nazivam gospodinom, iako n.je zaslužio..“*, nakon čega je svjedokinja oštećena pokazala mjesto u sudnici gdje je sjedio optuženi.

219. Da je optuženi bio poštara, potkrijepljeno je i materijalnom dokumentacijom⁷⁹ iz koje proizilazi da je optuženi od 1983. godine bio zaposlen u OOUR PTT Saobraćaja „Foča“ Foča, sve do 31.12.1986. godine, kada od 01.01.1987. godine počinje sa radom u RO PTT Goražde, iz čega je Vijeće zaključilo da je neupitno da je optuženi prije izbijanja sukoba obavljao poslove poštara, da je bio poznat u sredini zbog posla koji je obavljao i samim tim nije bio sumnje u njegov identitet, obzirom da je jasno naznačeno da je brat optuženog bio konobar. Dakle, optuženi i njegov brat, osim različite boje kose, nisu obavljali ni iste poslove, tako da prilikom tvrdnje oštećene svjedokinje kada je u pitanju identitet optuženog, a koja tvrdnja je potkrijepljena iskazom svjedokinje „S-2“, te posredno iskazima svjedokinje „S-3“⁸⁰ i svjedoka Muamera Muratovića⁸¹, za Vijeće je jasno da nije moglo doći do zabune u identitet optuženog, pogotovo što je isti obavljao posao zbog kojeg je bio poznat čitavom naselju.

220. I sam optuženi prilikom davanja svog svjedočkog iskaza je potvrdio da je u inkriminisano vrijeme bio pripadnik VRS-a, da se u maju mjesecu nalazio na liniji na terenu Jabuka, da bi se nakon toga razbolio i vratio u Foču. Naveo je da je na bolovanju proveo do kraja maja mjeseca 1992. godine, kada se vratio u svoju jedinicu početkom juna mjeseca iste godine. Kako je optuženi naveo da se morao javiti u Dom zdravlja u Foči svakih pet dana, to je za Vijeće jedini logičan zaključak da je optuženi u vrijeme inkriminacije obnašao poslove pripadnika VRS-a, a koji poslovi su u inkriminisano vrijeme podrazumijevali stražarenje i pretresanje kuća sa bošnjačkim stanovništvom. Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi izvršio najmanje dva silovanja oštećene svjedokinje „S-1“, a u kojim radnjama je postupao sa direktnim umišljajem, jer je potpuno svjestan izvjesnosti nastupanja zabranjene posljedice koju je i htio.

221. Dakle, optuženi je kao pripadnik VRS-a, u okviru širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, znajući za takav napad i kao dio tog napada,

⁷⁹ T-5 - Akt preduzeća „Pošte Srpske“ broj: 1/3.8-01-468-1/15 od 14.10.2015. godine; Akt fonda PIO Republike Srpske broj: 01-4820715 od 27. 10.2015. godine; Akt fonda PIO Republike Srpske broj: 01-5093/15 od 27.10.2015. godine sa radnom knjižicom Dostić Krsto broj 305/71;

⁸⁰ Svjedokinja „S-3“ na glavnom pretresu održanom dana 24.04.2016. godine je izjavila da je imala saznanje od jetrve i svjedokinje „S-2“ da je oštećena svjedokinja „S-1“ silovana, od strane više lica, među kojim je bio i Krsto. Izjavila je i da je njena jetrva poznavala optuženog, obzirom da joj je isti bio komšija.

⁸¹ Svjedok Muamer Muratović je na glavnom pretresu održanom dana 07.03.2016. godine izjavio da je od svojih komšinica, Hajre Hodžić i Zule Čankušić saznao da je oštećena svjedokinja „S-1“ u više navrata silovana i to od strane više lica, te da je saznao da je jedno od tih lica bio i optuženi Krsto Dostić, kojeg je poznavao jer mu je bio komšija.

počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) KZ BiH.

222. Odbrana je na ove okolnosti izvela dokaz alibija saslušanjem svjedoka Radmila Kulića, međutim, kako je ovaj svjedok izjavio da mu nije poznato gdje se optuženi nalazio od kraja maja 1992. godine, to se Vijeće nije ni upuštalo u ocjenu ovog dokaza u ovom dijelu iz razloga što se optuženom stavlja na teret da je počinio predmetnu inkriminaciju u periodu od početka jula mjeseca 1992. godine, pa do početka augusta mjeseca 1992. godine.

(c) Kredibilitet svjedokinje „S-1“

223. Odbrana je pokušala da ospori kredibilitet oštećene svjedokinje „S-1“ ukazujuću na razlike u iskazu svjedokinje prilikom davanja svjedočkog iskaza na glavnom pretresu i u fazi istrage⁸².

224. U tom smislu, oštećena je i u fazi istrage, kao i na pretresu, nedvomislno kao izvršioca silovanja identificirala optuženog Krstu Dostiću, čije je identitet u vrijeme silovanja svjedokinji oštećenoj bio poznat.

225. Kada je u pitanju broj silovanja koje je oštećena doživjela od strane optuženog, po mišljenju Vijeća, odbrana u završnom obraćanju pogrešno interpretira iskaz oštećene svjedokinje, izvodeći iz konteksta pitanje koliko puta je ista silovana. Naime, Vijeće je detaljno analiziralo iskaz ove svjedokinje, te utvrdilo da je nakon što je oštećena svjedokinja na glavnom pretresu opisala prvo silovanje, tužilac istoj postavio pitanje: „*Rekli ste da je Krsto i nakon tog događaja dolazio u tu kuću?*“, na šta je svjedokinja odgovorila: „*Da, još jednom sam doživjela seksualno zlostavljanje od Krste..*“. Naknadno kada svjedokinja konstatuje broj silovanja koje je doživjela od optuženog, izjavila je: „*...Od Krste sam od jedan do tri puta, možda i više, ne sjećam se.*“, te da bi konačno odgovarajući na pitanje predsjedavajuće vijeća, oštećena svjedokinja izjavila da je doživjela „*najmanje dva ili tri puta*“ silovanje od strane optuženog. Cijeneći situaciju i torturu koju je oštećene proživjela u inkriminisano vrijeme, da je žrtva silovanja više lica,

⁸² O-1 - Zapisnik o prikupljanju izjava od osoba – zaštićeni svjedok „S1“, Ministarstvo sigurnosti, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Sarajevo, Odsjek za istrage ratnih zločina, broj: 17-14/3-1-63/09 od 12.03.2009. godine

da je svjedokinja oštećena detaljno opisala dva silovanja od strane optuženog, to je Vijeće poklonilo vjeru oštećenoj, te ustvrdilo da je oštećena žrtva silovanja od strane optuženog u najmanje dva navrata, na način kako je to naprijed opisano. Vijeće cijeni da razlike na koje upućuje odbrana, kada se sagledaju sve okolnosti, te provedeni dokazi, nisu dostatni da Vijeće ne pokloni vjeru ovoj svjedokinji, obzirom da je van svake razumne sumnje dokazano da je baš optuženi počinio u najmanje dva navrata silovanje iste, da je često dolazio u kuću u kojoj je oštećena boravila, te da je koristio svoj nadređeni položaj, te strah i nezaštićenost oštećene svjedokinje, pa je za Vijeće logično da u situaciji u kojoj se nalazila, nije mogla tačno da utvrdi broj silovanja kojih je doživjela od strane optuženog.

226. Vijeće zaključuje da je u konkretnom postupku, ocjenom izvedenih dokaza, utvrđeno da je uz silovatelja (prilikom silovanja) bila prisutna samo oštećena, dok je svjedokinja „S-2“ viđala optuženog da često dolazi u kuću i mala saznanja od oštećene svjedokinje da ju je optuženi silovao, što po mišljenju ovog Vijeća, sa aspekta kredibiliteta njenog svjedočenja ne umanjuje dokaznu snagu za osudu optuženog po predmetnoj inkriminaciji.

227. Naime, osudu za ovu inkriminaciju, Vijeće je uglavnom zasnovalo na iskazu oštećene svjedokinje „S-1“, nalazeći svjedočenje žrtve kredibilnim, te u odlučujućoj mjeri dostatnim za osudu optuženog za predmetnu inkriminaciju.

228. Pritom je Vijeće pri odlučivanju imalo u vidu da prema stavu MKSJ, za utvrđivanje vjerodostojnosti nisu neophodni potkrepljujući dokazi, s obzirom da se silovanje često vrši pred vrlo malo ili pred nijednim svjedokom; priroda ovog djela je takva da su samo žrtve u mogućnosti da identifikuju počinioca i svjedoče o okolnostima vezanim za silovanje.

229. Osim toga, što se tiče manjih nedosljednosti i nemogućnosti oštećene da se sjeti svih detalja u svom iskazu, ovo Vijeće saglasno stavu MKSJ u predmetu Furundžija, nalazi da od lica koja su preživjela takva traumatična iskustva poput silovanje *„nije razumno očekivati da se sjećaju svih sitnih detalja događaja kao što su datum ili vrijeme. Također, nije razumno očekivati da se sjećaju svakog pojedinačnog elementa kompliciranog i traumatičnog redosljeda događaja. U stvari, nedosljednosti mogu pod određenim okolnostima ukazivati na istinitost i na činjenicu da na svjedoke nije uticano.“*

230. Pritom je Vijeće imalo u vidu i navode oštećene, koji se odnose na činjenicu da je preživjela mnogo loših stvari za vrijeme rata, da je žrtva velikog broja silovanja, zbog čega je, prema vlastitim navodima, ispričala samo neke od događaja koje je preživjela, te se zbog preživljenog straha ne može sasvim precizno odrediti o vremenskim odrednicama događajima. Ovo objašnjenje je Vijeće cijeno sasvim razložnim, imajući u vidu stresni događaj i okolnosti u kojima se isti dešavao, da je oštećena svjedokinja provela skoro četiri mjeseca u zatočeništvu, da je bila u drugom stanju, te da je nakon odvođenja supruga u logor, ostala sama sa dvoje mladb djece, dok je treće dijete boravilo na selu. Osim silovanja od strane optuženog, oštećena je često, navečer, odvođena iz kuće, te pored silovanja od strane trećih lica tjerana da pleše na stolu pripadnicima VRS-a koji bi čak i gasili cigarete po istoj. Iako je proživjela navedenu torturu, oštećena svjedokinja se ipak najbliže moguće odredila, precizirajući da su se predmetna silovanja od strane optuženog desila u vremenskom intervalu od mjesec dana, što je za Vijeće vjerodostojno i čemu je poklonio vjeru.

231. Nadalje, Vijeće konstatuje da je u potpravilu 96(i) Pravilnika MKSJ-a predviđeno da nije potrebno dodatno potkrepljivanje svjedočenja žrtve. Ovakvo pravilo se slaže sa stanovištem koje je zauzelo Pretresno vijeće u Presudi u predmetu *Tadić*, citiranom u Presudi u predmetu *Akayesu*, da iskazu žrtve seksualnog zlostavljanja pridaje jednaku pretpostavku pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskraćivao žrtvama seksualnog nasilja. Dakle, u skladu sa praksom MKSJ, svjedočenje žrtava seksualnog zlostavljanja u pravilu nije manje pouzdano od svjedočenja bilo kojeg drugog svjedoka.

232. Pored toga, ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, kako bi mogao biti prihvaćen kao dokaz, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja a ne puki broj dokaza, odnosno: „*da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sudija. Radi se o široko postavjenom diskrecionom pravu kcje je podložno određenom brcjju ograničenja. Međutim, na*

*princip unus testis nullus testis (jedan svjedok nije dovoljan)*⁸³ kcji zahtjeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem⁸⁴. “

233. Osim toga, Vijeće podsjeća na praksu u predmetu *Miodrag Marković*, u kome postupajuće apelaciono vijeće zaključuje da je pretresno vijeće „moglo osuditi optuženog na osnovu izjave oštećene“ , citirajući mišljenje apelacionog vijeća Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.* da „*dokaz kcji je zakonit, autentičan i vjerodostojan može biti dovoljan da se optuženi osudi, čak i ako je riječ o iskazu samo jednog svjedoka*⁸⁵“. U prilog ovakvom zaključku ide i stav MKSR, gdje je pretresno vijeće primjenjujući pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće može temeljiti svjedočke samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan*⁸⁶“ .

234. Vijeće nalazi bitnim da je prilikom davanja svog svjedočkog iskaza, oštećena svjedokinja „S-1“, opisala predmetni događaj dosljedno, konzistentno, uvjerljivo, vodeći računa da svojom svjedočkom izjavom ne doda nijedan detalj više od onog što se dogodilo, pa je tako i navela da prilikom silovanja od strane optuženog nije zadobila nijednu povredu, nego da joj je optuženi prijetio.

235. Isto tako, Vijeće je prilikom ocjene iskaza svjedoka „S-1“, utvrdilo da je svjedokinja „S-1“ svjedok pod mjerama zaštite, a ne zaštićeni svjedok, pa da se samim tim na ovog svjedoka ne može primjeniti odredba člana 23. Zakona o zaštiti svjedoka, a kojom je onemogućeno da se na takvom iskazu zasnuje presuda u odlučujućem dijelu. Pri tome, Vijeće cijeni da je oštećena svjedokinja

⁸³ V. predmet MKSJ Tužilac protiv *Duška Tadića zv. Dule* pred Pretresnim vijećem, Mišljenje i presuda od: 7 maja 1997., para. 537.

⁸⁴ *Ibidem*, para. 536.: “Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primjeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(i) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider's Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskraćivao žrtvama seksualnog napada. Ovo poppravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.”

⁸⁵ *Marković*, drugostepena presuda, para. 72, citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, para 47

⁸⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, para. 134. i 135.

„S-1“ uvjerljivo, objektivno i nepristrasno opisala predmetni događaj, pri čemu je njen iskaz doveden u vezu sa drugim dokazima provedenim u toku postupka, pa je tek nakon toga izveden zaključak da li je neka činjenice dokazana.

236. Pri tome, potpuno je razumljivo u izvjesnoj mjeri očekivati određene protivrječnosti i nedosljednosti prilikom davanja iskaza u istrazi i na glavnom pretresu, posebno cijeneći traumatičan događaj koji se dogodio, položaj podređenosti u odnosu na optuženog, kao i činjenicu da su se ti događaji odigrali mnogo godina prije nego što se oštećena svjedokinja daje iskaz u istrazi, a nakon toga i na glavnom pretresu. Realno je da svjedok kroz direktno i unakrsno ispitivanje, kao i ispitivanje od strane sudećeg vijeća, može da ukaže na detalje ili da se opredijeli na jasniji način kako se događaj odvio nego je to rekao na zapisnik u istrazi kada ga je davao u drukčijim okolnostima.

237. Dakle, iako je odbrana pokušala da ospori kredibilitet svjedoka, pogotovo pogrešno apostrofirajući činjenicu da je došlo da zabune u identitetu optuženog, Vijeće je izvelo zaključak da dokazi koje je odbrana izvela na ovu okolnosti nisu uspjeli da ospore jačinu iskaza oštećene svjedokinje „S-1“, te je van svake razumne sumnje ostalo kod zaključka da se predmetna inkriminacija dogodila kako je to opisala oštećena svjedokinja „S-1“.

C. ZAKLJUČAK

238. Na temelju provedenih dokaza, Vijeće je nesumnjivo zaključilo da se u vremenskom periodu od početka mjeseca aprila 1992. godine pa do kraja mjeseca augusta 1992. godine, odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republika Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Foča. U navedeno vrijeme, optuženi je djelovao kao pripadnik navedene vojske, pri čemu je bio potpuno svjestan da njegove radnje predstavljaju dio napada, te je poduzimanjem radnji opisanih u izreci presude, prisilio najmanje u dva navrata, upotrebom prijetnje svjedoka oštećenu „S-1“ na seksualni odnos – silovanje.

239. Obzirom na pravnu kvalifikaciju Zločina protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je tokom postupka ispitivalo postojanje opštih elemenata navedenog djela, te je našlo da je optužba iste dokazala van svake razumne

sumnje u odnosu na područje opštine Foča.

240. Tako je postojanje širokog i sistematičnog napada na području opštine Foča utvrđeno činjenicama iz postupaka pred MKSJ koje su prihvaćene kao utvrđene rješenjem ovog Vijeća, a koji zaključak Vijeća je dodatno pokrijepljen iskazima svjedoka.

241. Nadalje, sljedeći element postojanja predmetnog krivičnog djela zahtjeva postojanje veze između radnji optuženog i širokog i sistematičnog napada koji se odvijao na području opštine Foča, što podrazumijeva da je optuženi u relevantno vrijeme bio dio struktura koje su vršile napad. Uvidom u materijalnu dokumentaciju, te cijeneći iskaze svjedoka kako optužbe, tako i odbrane, Vijeće je utvrdilo da je optuženi bio pripadnik VRS-a, tačnije da je bio raspoređen u Aladžanskoj četi od 08.04.1992. godine, kao i da je evidentiran kao pripadnik VRS-a sve do 16.03.1996. godine.

242. Sama činjenica da optuženi ne spori da je u kritično vrijeme bio pripadnik navedene vojske, sagledavajući navedeno u kontekstu masovnosti samog napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga na teritoriji pod njihovom kontrolom, nameće se jedini opravdan zaključak, a to je da je optuženi, kao sastavni dio formacija koje su vršile napad, u potpunosti bio upućen u svakodnevna dešavanja u Foči i da je bio potpuno svjestan da su njegove radnje upravo dio tog napada.

243. Nadalje, opšti element ovog djela podrazumijeva i civilni status oštećenih odnosno žrtava protiv kojih je bio usmjeren napad, ali i pojedinačne radnje optuženog. U konkretnom slučaju, nesporno je utvrđeno da je oštećena, u vrijeme počinjenja djela, uživala zaštitu u skladu sa zajedničkim članom 3. Ženevskih konvencija, odnosno uživala je status zaštićene „civilne“ kategorije lica.

244. Posljednji uslov da bi optuženi bio oglašen krivim za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti, jeste da postoji dovoljno dokaza da je počinio i pojedinačne inkriminacije navedene u izreci presude, odnosno da je svojim radnjama ostvario i elemente silovanja oštećene svjedokinje „S-1“.

245. Silovanje podrazumijeva prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njen život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, na

seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju.

246. *Mens rea* koja se zahtijeva za zločin silovanja je namjera da se izvrši seksualna penetracija uz znanje da se to dešava bez saglasnosti žrtve. Za silovanje kao zločin protiv čovječnosti, dodatno se zahtijeva da je počinitelj znao da njegova djela ulaze u okvir širokog i sistematskog napada na civilno stanovništvo.

247. Uvjerenje Vijeća o krivici optuženog za silovanje oštećene, na način kako je to činjenično opisano u izreci presude, utemeljeno je prvenstveno na iskazu ove svjedokinje, koja je ujedno i oštećena krivičnim djelom, a čiji iskaz Vijeće nalazi detaljnim i uvjerljivim, te potkrepljenim iskazima drugih saslušanih svjedoka u pogledu odlučnih činjenica. Tako je oštećena svjedokinja „S-1“ opisala da je početkom aprila mjeseca 1992. prisilno iseljena iz svog doma u naselju Aladža, opština Foča, zajedno sa suprugom i djecom, te da se u tom periodu nalazila u četvrtom mjesecu trudnoće. Naknadno joj je suprug odveden u logor KP Dom, gdje je i ubijen, dok se oštećena svjedokinja sa djecom selila iz kuće u kuću, da bi je na kraju braća Dostić odveli u: *„...malu, jetnu kuću pored kuće svjedokinje „S-2“.*

248. Oštećena svjedokinja je opisala i da je jednog dana za vrijeme njenog boravka u kući „S-2“ došao optuženi naredivši oštećenoj da je potrebno da krene sa njim, što je ista i učinila. Iza kuće se nalazio potporni zid sa prislonjenim merdevinama, a uz koje merdevine se, po naređenju optuženog, svjedokinja popela, odakle je zajedno sa optuženim otišla u šupu. Događaj koji se odvio ulaskom u šupu oštećena je detaljno opisala: *„...naredio mi je tu da se skinem, molila sam ga da to ne radim jer sam trudna, da sam u poodmaklj trdnoci...“.* Međutim, optuženi se oglušio na molbe svjedokinje oštećene, pa je oštećena po njenom kazivanju, najvjerovatnije skinula odjeću sa sebe i legla, nakon čega je optuženi nad istom izvršio radnju silovanja.

249. Nakon silovanja, optuženi je, koristeći nemoć oštećene, a koristeći svoj položaj, istoj zaprijetio, da: *„...ne smijem zucnuti, ako ikom zucnem, doći će i poklati i mene i djecu..“* Nakon toga, optuženi je otišao, a oštećena svjedokinja se vratila u kuću gdje su se nalazila njena djeca. Stanje u kojem se nalazila oštećena svjedokinja je opisala: *„...vratila sam se dole u kuću nikakva...ponižena, šokirana..ne znam šta sam razmišljala..svjcjcj djeci ne mogu da pogledam u*

oči..ne mogu izaći na ulicu..“.

250.Međutim, to nije jedini događaj u kojem se oštećena svjedokinja susrela sa optuženim. Izjavila je da je optuženi nakon ovog događaja u više navrata dolazio u oblizak kuće u kojoj je boravila oštećena, te da su vrata od kuće uvijek morala biti otvorena kako bi optuženi mogao da dođe i pretrese kuću, a što je spadalo u zadatke optuženog kao pripadnika VRS-a. Izjavila je da je lično od optuženog doživjela pored navedenog silovanja još jedno ili dva silovanja u ljetnoj kući, kada je došao optuženi naredivši joj: „...skidaj se..“, na šta mu se oštećena u stanju u kojem se nalazila nije smjela suprostvaljati.

251.Iako je odbrana u toku postupka osporavala činjenicu da je optuženi počinio predmetna silovanja, kod oštećene nije bilo sumnje u identitet optuženog, te je ista na pitanje da li je sigurna da ju je baš optuženi silovao, izjavila: *„...milion posto, milijardu posto sam sigurna da je on..nalazi se u sudnici, sjedi ovoje. Ja ga ipak nazivam gospodinom iako nije zalužio..“*, nakon čega je u sudnici pokazala mjesto gdje sjedi optuženi. Da je optuženi počinio radnju silovanja nad oštećenom svjedokinjom, potvrdila je i svjedokinja „S-2“, koja je izjavila da je optuženi dolazio u njenu kuću, te da je izvodio oštećenu svjedokinju, koja joj je naknadno priznala da je silovana.

252.Izvođenjem dokaza odbrane saslušanjem svjedoka Radmila Kulića i samog optuženog, za Vijeće nije bilo dovoljno da donese drukčiju odluku, pa se Vijeće van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi u vrijeme počinjenja predmetne inkriminacije bio raspoređen na poslovima kao pripadnik VRS-a, a koji poslovi su u inkriminisano vrijeme podrazumijevali stražarenje i pretresanje kuća sa bošnjačkim stanovništvom.

253.Vijeće konstatuje da je u svim inkriminacijama koje se odnose na ovo djelo, optuženi postupao sa direktnim umišljajem, jer je potpuno svjestan izvjesnosti nastupanja zabranjene posljedice koju je i htio. Dakle, optuženi je kao pripadnik VRS-a, u okviru širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, znajući za takav napad i kao dio tog napada, počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) KZ BiH.

254. Vijeće je prilikom donošenja presude cijenilo i druge dokaze provedene na glavnom pretresu, međutim, isti nisu posebno obrazlagani, jer nisu na

odlučujući način utjecali na konačno utvrđeno činjenično stanje i zaključke do kojih je Vijeće došlo na temelju dokaza, čiju detaljnu ocjenu je dalo u presudi.

III. ODLUKA O KAZNI

255.Član 2. KZ BiH u stavu 2. određuje da se “propisivanje krivičnih djela, i vrste i raspona krivičnihopravnih sankcija zasniva na neophodnosti primjene krivičnopravne prinude i njenoj srazmjernosti, jačini opasnosti za lične slobode i prava čovjeka, te druge osnovne vrijednosti.”

256.Odredbom člana 39. KZ BiH propisana je opća i posebna svrha kažnjavanja, koja se osim preodgoja učinioca sastoji i u društvenoj osudi učinjenog krivičnog djela, na način da se utječe na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela, ali i o pravednosti kažnjavanja učinioca. Adekvatno kažnjavanje počinioca za učinjeno krivično djelo ima za cilj i prevenciju protivpravnih ponašanja kojima se povrijeđuju ili ugrožavaju temeljne opće ili individualne vrijednosti.

257.Pri odmjeravanju kazne, Vijeće se rukovalo pravilima za odmjeravanje kazne iz člana 48. KZBiH, što znači da je imalo u vidu sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njihove lične prilike i držanje nakon učinjenog djela, kao i druge okolnosti koje su od uticaja za odmjeravanje kazne.

258.Vijeće je nadalje cijenilo sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje egzistiraju na strani optuženog Krste Dostića, pa je tako od olakšavajućih okolnosti cijenjeno da je isti porodičan, otac troje djece, dok je od otežavajućih okolnosti cijenjena bezobzirnost optuženog u izvršenju predmetne inkriminacije.

259.Naime, Vijeće je tako cijenilo činjenicu da je optuženi koristio nemoć oštećene, njenu potpunu zavisnost od volje optuženog i strah za vlastiti i život svoje djece, te je isti iako je znao i vidio da se oštećena nalazi u podmakloj trudnoći, nad istom izvršio najmanje dva silovanja, koja su se desila u dva različita intervala.

260. Dakle, Vijeće je na osnovu svih provedenih dokaza došlo do nesumnjivog zaključka da je optuženi umišljajno ostvario sva bitna obilježja djela za koje je oglašen krivim, a koje je počinio na način opisan u izreci presude, te nalazi da je izrečena kazna srazmjerna težini počinjenog djela i nastupjelim posljedicama, te da će se istom ostvariti svrha kažnjavanja.

261. Obzirom na sve naprijed navedeno, Vijeće nalazi da će se izricanjem kazne zatvora u trajanju od 10 (deset) godine, u konkretnom slučaju postići svrha kažnjavanja.

IV. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA

262. Vijeće je primjenom odredbi člana 188. stav 4. ZKPBiH optuženog oslobodilo naknade troškova postupka, s obzirom da je isti prema ličnim podacima u spisu slabog imovnog stanja⁸⁷, pa imajući u vidu da je ovom presudom nepravosnažno osuđen na višegodišnju kaznu zatvora, što znači da će u narednom periodu optuženi biti objektivno spriječen da ostvaruje zaradu, te imajući u vidu da su u dosadašnjem toku postupka i troškovi zastupanja putem branioca po službenoj dužnosti, plaćani iz budžetskih sredstava Suda, to Sud cijeni da bi dosuđivanjem obaveze naknade troškova bila i dovedena u pitanje egzistencija optuženog i članova njegove porodice.

V. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNOM ZAHTJEVU

263. Imajući u vidu da je optuženi oglašen krivim da je radnjama bliže opisanim u izreci presude počinio krivično djelo za koje se teretio potvrđenom optužnicom Tužilaštva, to su se stekli uslovi da se uz ispunjavanje drugih uslova

⁸⁷ O – 5 – Izvještaj korisniku, obavještenje uživaocu penzije Dostić Krsto, 73300 Foča, Branka Ćopića b.b., Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, broj 89 0013337, filijala Istočno Sarajevo; O – 6 – Izjava – kućna lista, Odjeljenje za opštu upravu, Načelnik – opštinska uprava, opština Foča, Republika Srpska, broj 4797/16 od 28.06.2016. godine, za Dostić Krstu;

odluči i o postavljenom imovinskopravnom zahtjevu oštećene svjedokinje „S-1”, a što je u skladu i sa uspostavljenom sudskom praksom pred ovim sudom⁸⁸.

264. Naime, oštećena „S-1” je, kao ovlaštena osoba, u toku ovog krivičnog postupka postavila imovinskopravni zahtjev, na osnovu dokaza Tužilaštva na kojima se temelji osnovanost takvog zahtjeva, čime je ispunjen pozitivni zakonski uslov za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu. Nadalje, Vijeće je našlo opravdanim raspraviti takav zahtjev, nalazeći da se istim ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak, a što predstavlja negativni uslov iz odredbe člana 193. stav 1. ZKP BiH.

265. Prije svega, Vijeće konstatuje da je shodno odredbi člana 195. stav 3. ZKP BiH, osoba ovlaštena na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva dužna da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze, pri čemu u skladu sa stavom 4. istog člana u slučaju da ovlaštena osoba nije podnijela prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku do potvrđivanja optužnice, biti će obaviještena da taj prijedlog može podnijeti do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije.

266. Iz naprijed navedenih odredbi proizilazi da ovlaštena osoba na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva ima dužnost da tačno i precizno iznese svoj zahtjev, što je u konkretnom slučaju ovlaštena osoba i učinila, kao i što Sud ima obavezu da tu osobu u toku postupka obavijesti o pravu na podnošenje zahtjeva. Osim toga, upućivanje na parnicu radi rješavanja imovinskopravnog zahtjeva je tek u slučaju, shodno odredbi člana 198. stav 2. ZKP BiH, ukoliko podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, što u konkretnom predmetu nije bio slučaj.

267. U konkretnom slučaju, prilikom davanja svjedočkog iskaza na glavnom pretresu, oštećena svjedokinja je izjavila da postavlja imovinskopravni zahtjev, a koji zahtjev u tom trenutku nije mogla da opredijeli, te je na te okolnosti Tužilaštvu

⁸⁸ Predmet Suda BiH, broj: S1 1 K 017213 14 Kri od 29.06.2015. godine, te broj: S1 1 K 012024 14 Kri od 24.06.2015. godine

BiH izvelo dodatni dokaz vještačenjem od strane vještaka prof. dr Abdulaha Kučukalića koji je sačinio nalaz i mišljenje⁸⁹.

268. Imajući u vidu navedeni nalaz, svjedokinja oštećena je dana 02.06.2016. godine, dostavila prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva i to konkretno nematerijalne štete počinjene ovim krivičnim djelom. S tim u vezi, u navedenom prijedlogu oštećena je, sukladno nalazu i mišljenju vještaka, odredila visinu imovinskopravnog zahtjeva, na način da je navela da se radi o iznosu od 66.000,00 KM (kumulativni iznos jedinstvene nematerijalne štete), koji obuhvata sljedeće vidove štete: na ime pretrpljenog straha pretrpljenih fizičkih bolova i duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti iznos od 26.000,00 KM, te na ime duševnih bolova zbog umanjenje životne sposobnosti iznos od 40.000,00 KM, a sve zajedno sa zakonskom zateznom kamatom na iste iznose od dana presuđenja, u roku od 30 dana pod prijetnjom prinudnog izvršenja.

269. Odbrana je osporavala predmetni zahtjev uz tvrdnju da Vijeće ne može da na osnovu nalaza vještaka da utvrdi visinu imovinskopravnog zahtjeva, obzirom da je oštećena bila u više navrata silovana, da optuženi nije primjenjivao fizičku silu, nije je tukao, dok je, kako to oštećena tvrdi, u drugim slučajevima bila i fizički zlostavljana. Odbrana je ukazala i da Sud nije vezan samo nalazom i mišljenjem vještaka, te da Vijeće nema osnov za donošenje odluke, dok s druge strane, po mišljenju odbrane, imovinskopravni zahtjev je previsoko postavljen i nije u skladu sa praksom u drugim predmetima pred Sudom BiH.

270. Suprotno navodima odbrane, Vijeće je pri odlučivanju o osnovanosti imovinskopravnog zahtjeva, prevashodno imalo u vidu nalaz i mišljenje vještaka prof. dr Abdulaha Kučukalića, koji je nakon prvobitno sačinjenog nalaza i mišljenja koji je sačinio na okolnosti uticaja prisilnog seksualnog odnosa počinjenog nad žrtvom, njenu ličnosti, seksualnost, te opštu životnu funkcionalnost, sačinio i nalaz i mišljenje od 02.06.2016. godine, a koji se tiču obima i intenziteta pretrpljenih

⁸⁹ T-1 - Sudsko-psihijatrijski izvještaj Prof. dr. Abdulaha Kučukalića od 10.04.2015. godine, u vezi vještačenja nad oštećenom „S-1“; Sudsko- psihijatrijski nalaz za „S-1“ od 02.06.2016. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14942 od 05.12.2005. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 4058/07 od 26.03.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u sarajevu , broj 11999/07 OD 21.09.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14364/07 od 13.11.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 12645/08 od 24.09.2008. godine;

fizičkih i duševnih bolova, te straha kao stepena umanjenja životne i radne sposobnosti koje su kod oštećene proizvod nasilnog seksualnog odnosa počinjenog od strane optuženog.

271. U navedenom nalazu i mišljenju vještak je izveo zaključak da je u vremenskom periodu od 08.04.1992 – 12.08.1992. godine oštećena u Foči bila izložena brutalnoj i učestaloj psihološkoj, fizičkoj i seksualnoj torturi, što je dovelo do narušavanja i pojave u vidu
.....,
....., te da je
.....

272. Vještak je u pismenom nalazu utvrdio da sve navedene psihološke tegobe ispunjavaju uslove za postavljanje dijagnoze
.....nakon katastrofalnih doživljaja uzrokovane kombiniranom torturom, da boluje od i da je dijagnoza oštećene uzročno vezane za doživljene traume. Iz navedenih razloga, vještak je dao mišljenje da je oštećena zbog opisanih duševnih bolesti, povreda ugleda i časti, povrede slobode, prava i dostojanstva, te umanjenja životne aktivnosti trpila duševnu bol jakog intenziteta tri mjeseca, srednjeg intenziteta osam mjeseci i nakon toga blagog intenziteta trajno. Vještak je mišljenja i da je oštećena trpila primarni strah jakog, srednjeg i blagog intenziteta, kao emocionalna reakcija na izravnu životnu ugroženost i opasnost u periodu od 08.04 - 12.08.1992. godine povremeno, a intenzitet se mijenjao zavisno od intenziteta stresora i neposredne životne opasnosti. Kada je u pitanju sekundarni strah, vještak je utvrdio da je isti srednjeg intenziteta zbog lošeg somatskog i ginekološkog stanja (ugrožene trudnoće) bio prisutan šest mjeseci, ali da ne postoji medicinska dokumentacija koja bi potvrdila vrstu i težinu somatskih povreda nakon prisilnih seksualnih odnosa, fizičkog zlostavljanja i iznemoglosti. Međutim, po mišljenju vještaka realno je pretpostaviti da je oštećena učestalo trpila fizičku bol jakog do slabog intenziteta u periodu zatočeništva. Konačno, vještak je utvrdio da je kod oštećene

273. Prilikom neposrednog saslušanja pred ovim sudom, vještaci prof. dr Abdulah Kučukalić⁹⁰ je ostao pri ranije dostavljenom nalazu i mišljenju, te je dodatno pojasnio navode iz istog.

274. U tom smislu, vještak je izjavio da je prilikom sačinjavanja ovog nalaza, ponovo pozvao oštećenu „S-1“, dopunio anamnestičke podatke, uzeo dodatnu medicinsku dokumentaciju, procijenio psihičke simptome oštećene, nakon čega je dao zaključak da je oštećena u periodu od 08.04 – 12.08.1992. godine bila izložena kontinuiranoj torturi, da je i

275. Odgovarajući na pitanja odbrane, vještak je pojasnio da je za duševno stanje, po vrsti i intenzitetu, najteža seksualna i psihička tortura, a da utiču i drugi faktori kao što je ubistvo supruga, neimaština i ostalo. Vještak nije mogao precizirati koliko tačno su radnje optuženog uticale na stanje oštećene, obzirom da su se svi traumatični događaji desili u kratkom vremenskom intervalu. Izjavio je i da je svako silovanje izazivalo strah, te da je uvijek bilo prinudno pod strahom za vlastiti život.

276. Međutim, vještak je pojasnio da je njegovo ispitivanje oštećene bilo u odnosu na traume koje je proživjela od strane optuženog, s tim da su posljedice silovanja od strane optuženog bile dominantne. Vještak je pojasnio da nije mogao procentualno da se izdvoji koliko je tačno optuženi uticao na psihičko stanje oštećene, ali da bi parametri bili isti i da su postojale samo radnje optuženog.

277. Prihvatajući nalaz i mišljenje vještaka, kao i njegov usmeni iskaz (koji je potom uslijedio na glavnom pretresu) kao istinit, pouzdan, zasnovan na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjem sudskom vještaku, a pri čemu se isti nalazi i zaključci temelje na prezentiranoj medicinskoj dokumentaciji oštećene, kao i rezultatima izvršenog pregleda i razgovora sa oštećenom, Vijeće je zaključilo da su kod oštećene, usljed učinjenja ovog krivičnog djela, registrovani simptomi trajne promjene ličnosti nakon katastrofalnih doživljaja uzrokovane kombiniranom torturom, da boluje od hroničnog PTSP-a, povratne depresije uzrokovane doživljenom traumom.

⁹⁰ Vještak je saslušana na nastavku glavnog pretresa održanog dana 06.06.2015. godine

278. Na održanom glavnom pretresu dana 11.07.2016. godine, pristupila je punomoćnica oštećene Harisa Bavčić, ispred Udruženja Vaša prava, a koje udruženje je ovlašteno za zastupanje pred Sudom⁹¹. Punomoćnica je obrazložila ranije dostavljeni pismeni zahtjev oštećene svjedokinje „S-1“ za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, te istakla da je dosuđivanje iznosa na ime nematerijalne štete u iznosu od 66.000,00 KM nužno u interesu pravde i pravičnosti.

279. Isti dan, na Sud je pristupila i oštećena svjedokinja „S-1“, a koju svjedokinju je Sud pozvao da sasluša kao dokaz suda na okolnosti postavljenog imovinskopravnog zahtjeva. Oštećena svjedokinja je izjavila da je u periodu od mjeseca dana (početak sedmog do početka osmog mjeseca 1992. godine) optuženi dolazio u kuću u kojoj je boravila, te da je istu najmanje dva puta silovao. Oštećena je pojasnila da u svakoj prilici kada optuženi ne bi bio na liniji, dolazio bi u kuću u kojoj je ista boravila: *„...on je dolazio tu ko fol da obiđe nas. Međutim i pretresala se kuća, ima li se nešto tu....“*.

280. Oštećena svjedokinja je dovodeći u vezi ostala silovanja koja je doživjela od strane nepoznatih lica sa silovanjem koje je doživjela od strane optuženog izjavila: *„...Jedina osoba kcja se vraćala na mjesto zločina je on..“*, te dodala da je govorila optuženom da je u podmakloj trudnoći, a što je bilo i jasno vidljivo.

281. Opisujući posljedice koje su nastale radnjama optuženog, oštećena svjedokinja je izjavila: *„...za mene je poražavajuće da je znao da sam u drugom stanju, da me je silovao i vraćao se. Ne znam kako da to definišem...Osoba kcja može trudnu ženu da siluje i zaprijetiti jcj da ne sm.je zucnuti..“*.

282. Iako je vještak utvrdio, a i svjedokinja oštećena potvrdila, da je pretrpjela više traumatičnih događaji, inkriminirani događaji su u njenoj percepciji, za nju bili najteži, imajući u vidu razloge koje oštećena iznosi, a koji se odnose na činjenicu da je optuženi često boravio u kući u kojoj je boravila i da umjesto da zaštititi nju i njenu djecu, isti koristio svoj položaj i oštećenu svjedokinju silovao i to u najmanje dva navrata. Osim navedenog, za Vijeće je logično opredjeljenje oštećene da je za

⁹¹ Rješenje Ministarstva pravde BiH, broj: 05-50.1-17/05 od 06.09.2013. godine, Uvjerenje Udruženja Vaša prava Bosne i Hercegovine broj: ID-22/2016 od 08.07.2016. godine, Punomoć kojom oštećena „S-1“ ovlašćuje Harisu Bavčić i Zinaidu Ibrahimović, uposlenice Vaša prava BiH da je zastupaju kao oštećenu u predmetu koji se vodi pred Sudom BiH, broj: S1 1 K 019771 16 Kri

istu bila poražavajuća činjenica da je optuženi znao i mogao da vidi da se ista nalazila u poodmakloj trudnoći (radilo se o mjesecu julu i augustu, dok se oštećena porodila dana 02.09. iste godine).

283. Pritom je Vijeće imalo u vidu i navode iz iskaza vještaka koji je naveo da ukupne traume koje je proživjela oštećena imaju uticaja na posljedice koje su nastale kod iste, ali da bi bez obzira na ostale traumatične događaje, da je oštećena doživjela samo radnje koje je počinio optuženi, po mišljenju vještaka naznačeni parametri bi bili isti.

284. Vijeće je pri odlučivanju imalo u vidu da je u spis, kao prilog nalaza i mišljenja vještaka uložena materijalna dokumentacija, a koja je dostavljena i odbrani, iz koje je vidljivo da se oštećena redovno liječi od 2005. godine, a kako je sam vještak izjavio, očekivano je da oštećena ne posjeduje medicinsku dokumentaciju, obzirom da je u 30 – 40% slučajeva oštećeni nikad ni ne jave na pregled.

285. Stoga, imajući u vidu postavljeni imovinskopravni zahtjev od 02.06.2016. godine, te činjenicu da je Vijeće utvrdilo da je oštećena usljed krivičnog djela učinjenog od strane optuženog pretrpjela značajnu štetu, koja se ogleda u pretrpljenim duševnim bolovima, kao i preživljenom strahu, odnosno umanjenju životne aktivnosti trajno, pri čemu podaci prikupljeni u toku ovog postupka ovom Vijeću pružaju pouzdan osnov za odlučivanje po ovom osnovu, Vijeće je djelomično usvojilo postavljeni imovinskopravni zahtjev u ukupnom iznosu od 40.000,00 KM. Pritom je Vijeće oštećenoj na ime pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti dosudilo iznos od 15.000,00 KM, dok je na ime duševnih bolova zbog smanjenja životne aktivnosti oštećenoj dosudilo iznos od 25.000,00 KM, nalazeći da isti jedinstveni iznos predstavlja pravičnu naknadu za oštećenu.

286. Vijeće naglašava da je pri odlučivanju o imovinskopravnom zahtjevu oštećene imalo u vidu odredbe ZOO (kao *lex specialis* zakona u ovom kontekstu), vodeći računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojem služi ta naknada, ali i da se njom ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njenom prirodom i društvenom svrhom.

287. Ovo Vijeće konstatuje da je, bez obzira na vidove nematerijalne

štete kako su postavljeni, kako se potražuju u preciziranom imovinskopравnom zahtjevu, prilikom donošenja odluke, uzelo u obzir samo one vidove nematerijalne štete koji su propisani odredbama člana 200. i 202. ZOO, imajući u vidu način izvršenja predmetnog krivičnog djela (koje je u osnovi krivičnog djela za koje je optuženi oglašen krivim, tj. silovanje) kao i posljedice koje su kod oštećene nastupile usljed izvršenja predmetnog krivičnog djela.

288. Nadalje, pri odlučivanju, Vijeće je vodilo računa da novčana (materijalna) satisfakcija postoji kad je povreda prava ličnosti (povreda časti, ugleda, slobode, naruženost, smanjenje životne aktivnosti i sl.) uzrokovala fizičke i duševne bolove, kao i strah, a Sud ocijeni prema okolnostima slučaja da jačina bolova i straha to opravdavaju, te dosudi oštećeniku pravičnu novčanu naknadu. Karakteristika je novčane satisfakcije da se ona može dosuditi samo ako su fizički i duševni bolovi i strah u uzročnoj vezi s povredom prava ličnosti, što znači da se u tom slučaju radi o kumuliranoj satisfakciji⁹².

289. U tom smislu, Vijeće je cijeno da, shodno odredbi člana 202. ZOO, pravo na novčanu satisfakciju zbog pretrpjelih duševnih bolova pripada i oštećeniku nad kojim je izvršeno i neko drugo krivično djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala.

290. U konkretnom slučaju pojedinačna inkriminacija koja se nalazi u osnovi zločina protiv čovječnosti silovanje, prema ocjeni ovog Vijeća, a saglasno i stavovima zauzetim u sudskoj praksi, predstavlja krivično djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala. Kod krivičnih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala pravo na novčanu satisfakciju daje sama krivična presuda⁹³, pri čemu parnični sud (koja ovlaštenja pripadaju i ovom Sudu i krivičnom postupku) treba utvrditi postojanje nematerijalne štete, tj. pretrpjelih duševnih bolova i straha kao posljedice krivičnog djela o kome je riječ, te visinu (svotu) naknade.

291. Ovakvi stavovi, kako je naprijed navedeno su zauzeti i u sudskoj praksi, koji u relevantnom dijelu govore: „*Priznata je naknada nematerijalne štete za*

⁹² Vilim Gorenc, Zakon o obveznim odnosima s komentarom, 1998., str. 287

⁹³ Ibid, str.293

pretrpjene duševne bolove i strah osobi nad kojom je nasilno izvršen spolni akt⁹⁴, a što je u konkretnom predmetu slučaj.

292. Dakle, Vijeće nalazi da oštećena u osnovi ima pravo na naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti iz člana 202. ZOO, koja naknada se dosuđuje u jedinstvenom iznosu, a sa ovom naknadom može se kumulirati još jedino naknada na ime duševnih bolova zbog smanjenja životne sposobnosti.

293. Kada je u pitanju naknada štete na ime pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti (koja u sebi, prema naprijed izloženim stavovima, kumulira i pretrpljeni strah), Vijeće je našlo da je oštećena radnjama optuženog navedenim u izreci ove presude, dovedena u stanje potčinjenosti, te je optuženi prisilio na kažnjivu obljubu, usljed čega je oštećena trpila duševne bolove.

294. Prilikom ocjene intenziteta i trajanje bolova, Vijeće je, nalazeći objektivnim i pouzdanim nalaz i mišljenje vještaka, zaključilo da je oštećena u periodu od 08.04 – 12.08.1992. godine trpila primarni strah jakog, srednjeg i blagog intenziteta, a intenzitet se mijenjao zavisno od intenziteta stresora i neposredne životne opasnosti, te sekundarni strah srednjeg intenziteta zbog lošeg somatskog i ginekološkog stanja bio prisutan šest mjeseci, te da je realno cijeliti da je oštećena učestalo trpila fizičku bol jakog do slabog intenziteta u periodu zatočeništva, a što je sve prouzrokovalo kod oštećene

295. Pri određivanju visine novčane naknade na ime nematerijalne štete Vijeće je imalo u vidu i Orijentacione kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete (Kriterije), koje je razmatralo i prihvatilo Građansko odjeljenje Vrhovnog suda Federacije BiH na sjednici od 27.01.2016. godine.

296. Prilikom primjene Kriterija, Vijeće je imalo u vidu da se isti primjenjuju na sve parnične postupke za naknadu nematerijalne štete (kakav je postupak po

⁹⁴ Vs, Gž-264/78 od 01.01.1979. i VS, Gž-674/78 od 17.1.1977. PSP-15/33, stav naveden u: Vilim Gorenc, Zakon o obveznim odnosima s komentarom, 1998., str.294

prirodi adhezijski postupak, po prijedlogu za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva), koji kriteriji (inter alia) preciziraju: iznose za utvrđivanje visine naknade za pretrpljene fizičke bolove- po danima , pravičnu novčanu naknadu za pretrpljeni strah, iznose za utvrđivanje visine naknade zbog smanjenja životne aktivnosti. Vijeće je u ovom kontekstu posebno cijenilo da, u skladu sa praksom Vrhovnog suda FBiH, „*orjentacioni kriteriji Vrhovnog suda FBiH nisu matematička formula kcja pukim automatizmom služi za utvrđivanje i izračunavanje pravične novčane naknade, jer odlučivanje o iznosu nematerijalne štete jeste suđerje u kcjem se primjerjuje pravni standard pravičnosti pri odmrjeravanju novčane odštete*“.

297. Stoga, Vijeće je na ime naknade za ovaj vid štete (pretrpljeni duševni bolovi zbog povrede slobode ili prava ličnosti) odredilo kao pravičnu naknadu iznos od 15.000,00 KM, koji u sebi supsumira i naknadu za pretrpljeni strah, pritom imajući u vidu nalaz i mišljenje vještaka prof. dr Abdulaha Kučukalića, kao i iskaza oštećene svjedokinje, te činjenice da je od perioda u kojem je oštećena bila izložena torturi koji je trajao skoro četiri mjeseca, optuženi počinio silovanje u najmanje dva puta u vremenskom intervalu od mjesec dana. Slijedom navedenog, Vijeće je na naprijed opisani način djelimično usvojilo imovinskopravni zahtjev oštećene, nalazeći da navedeni iznosi predstavlja pravičnu naknadu, odnosno da u cilju pravičnosti nije potrebno dodijeliti iznos od 26.000,00 KM po ovom vidu štete.

298. Također, prilikom odmjeravanja visine pravične naknade, Vijeće je imalo u vidu trajne posljedice ovog krivičnog djela, koje su, prema nalazu vještaka (kako pismenom, tako i usmenom izlaganju) između ostalih, umanjile , zbog čega je određena naknada za ovaj vid štete (duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti) u iznosu od 25.000,00 KM, a ne kako je to potraživano u zahtjevu oštećene iznos od 40.000,00 KM.

299. Vijeće konstatuje da u toku postupka oštećena postavila zahtjev da joj se na dosuđeni iznos nematerijalne štete dosude zakonske zatezne kamate i to od dana presuđenja, tačnije od 06.10.2016. godine. Naime pravo na ostvarivanje zatezne kamate oštećenoj propisano je noveliranom članom 277. stav 1. ZOO, kojim je propisanom da oštećenoj pripada naknada nematerijalne štete od dana podnošenja tužbe, a što se u konkretnom slučaju može cijiniti kao od dana podnošenja zahtjeva sudu za postavljanje imovinskopravnog

zahtjeva. Kako je oštećena u svom zahtjevu navela da potražuje zatezne kamate od dana presuđenja, što je 06.10.2016. godine, to je Vijeće usvojilo prijedlog i oštećenoj dodijelilo zatezne kamate od dana presuđenja, obzirom da Sud nikad ne ide preko postavljenog zahtjeva.

300. Na kraju, Vijeće nalazi da se obeštećenjem žrtve krivičnog djela, kao što je to učinjeno u konkretnom slučaju, uspostavlja princip društvene pravde. Sa sociološkog stanovišta princip obeštećenja žrtve bi trebao imati istu važnost kao i princip kažnjavanja kao vid društvene reakcije na kriminogenu djelatnost. Naime, svrha suđenja ne smije ostati samo na represiji prema počiniocu krivičnog djela, nego mora težiti potpunom uspostavljanju stanja koje je narušeno krivičnim djelom⁹⁵.

ZAPISNIČAR:

Pravni savjetnik - asistent
Dženana Sipović

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA
Mira Smajlović

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioci mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja ovog Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpavka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećeni presudu mogu pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinsko pravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi Sudu u dovoljnom broju primjeraka.

⁹⁵ Saglasno stavu izraženom u presudi ovog Suda broj: K-76/08 od 11.09.2009. godine

VI. ANEX A

A. IZVEDENI DOKAZI TUŽILAŠTVA BIH

1.Lista saslušanih svjedoka Tužilaštva

Red. Br.	Datum	Svjedok
1.	07.03.2016.	Muamer Muratović
2.	04.04.2016.	„S-1“
3.	25.04.2016.	„S-2“
4.	25.04.2016.	„S-3“

2.Lista saslušanih vještaka Tužilaštva

Red. br.	Datum	Vještak
1.	06.06.2016.	Prof. dr Abdulah Kučukalić

3.Lista uloženi materijalnih dokaza Tužilaštva

T-1 - Sudsko-psihijatrijski izvještaj Prof. dr. Abdulaha Kučukalića od 10.04.2015. godine, u vezi vještačenja nad oštećenom „S-1“; Sudsko- psihijatrijski nalaz za „S-1“ od 02.06.2016. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14942 od 05.12.2005. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u Sarajevu, broj 4058/07 od 26.03.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“ Kliničkog centra u sarajevu , broj 11999/07 OD 21.09.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 14364/07 od 13.11.2007. godine; Medicinski nalaz o izvršenom ambulantnom

pregledu oštećene „S-1“, Kliničkog centra u Sarajevu, broj 12645/08 od 24.09.2008. godine;

T-2 - Zapisnik o prepoznavanju lica na osnovu fotografije, Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0000240 06 od 23.01.2015. godine

T-3 - Dopis „Doma zdravlja“ u Rožajama, Crna Gora, broj 1171 od 18.12.2014. godine; Izvod iz matične knjige rođenih za K.A. izdat od strane MU Opštine Foča, broj 04-200-11226/14 od 12.11.2014. godine;

T-4 - Uvjerenje Odjeljenja za opštu upravu opštine Foča, broj 04-835-1-128/15 od 19.10.2015. godine;

T-5 - Akt preduzeća „Pošte Srpske“ broj: 1/3.8-01-468-1/15 od 14.10.2015. godine; Akt fonda PIO Republike Srpske broj: 01-4820715 od 27. 10.2015. godine; Akt fonda PIO Republike Srpske broj: 01-5093/15 od 27.10.2015. godine sa radnom knjižicom Dostić Krsto broj 305/71;

B. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE

1.Lista saslušanih odbrane

Red. br.	Datum	Svjedok
1.	04.07.2016.	Radmil Kulić
2.	04.07.2016.	Optuženi Krsto Dostić

2.Lista uložениh materijalnih dokaza odbrane

O-1 - Zapisnik o prikupljanju izjava od osoba – zaštićeni svjedok „S1“, Ministarstvo sigurnosti, Državna agencija za istrage i zaštitu, Regionalni ured Sarajevo, Odsjek za istrage ratnih zločina, broj: 17-14/3-1-63/09 od 12.03.2009. godine

O – 2 – Fotoalbum o prepoznavanju lica

O – 3 – Rješenje broj 2014224256 od 26.11.1997. godine, Javni fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, stručna služba fonda, filijala Sarajevo

O – 4 – Uvjerenje broj: 8 – 835 – 2 – 456/97 od 04.03.1997. godine, Ministarstvo odbrane, Republika Srpska, sekretarijat Bileća;

O – 5 – Izveštaj korisniku, obavještenje uživaocu penzije Dostić Krsto, 73300 Foča, Branka Ćopića b.b., Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, broj 89 0013337, filijala Istočno Sarajevo

O – 6 – Izjava – kućna lista, Odjeljenje za opštu upravu, Načelnik – opštinska uprava, opština Foča, Republika Srpska, broj 4797/16 od 28.06.2016. godine, za Dostić Krstu;

O – 7 – Medicinska dokumentacija na ime Dostić Mila: Otpusno pismo od 25.09.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za hirurgiju, odsjek Ortopedija i traumatologija; Uputnica od 19.08.2015. godine, Javna zdravstvena ustanova, Bolnica istočno sarajevo, Radiološki centar; Konzilijum za maligne bolesti respiratornog sistema od 23.09.2015. godine; Otpusno pismo od 08.10.2015. godine Uprava: Zdravstvena ustanova - bolnica „International medical centers“, Poslovna jedinica Banja Luka – Centar za radioterapiju; Mješoviti onkološki konzilijum od 21.09.2015. godine, broj protokola 298/15, Univerzitetska bolnica Foča; Mješoviti onkološki konzilijum od 20.10.2015. godine, broj protokola 328/15; Otpusno pismo od 23.10.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija; Otpusno pismo od 14.10.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija; Otpusno pismo od 13.11.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija; Otpusno pismo od 04.12.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija; Otpusno pismo od 09.12.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija; Otpusno pismo od 17.12.2015. godine, Univerzitetska bolnica Foča, Centar za internu medicinu, odsjek Onkologija;

C. IZVEDENI DOKAZI SUDA

Red. br.	Datum	Svjedok
1.	11.07.2016.	„S-1“

VII. ANEX B

Prihvaćene kao dokaza činjenice koje su utvrđene presudom MKSJ, u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca i dr., broj: IT-96-23-T i IT-96-23/1-T od 22.02.2001. godine i protiv Milorada Krnojelca broj: IT-97-25-T od 15.03.2002. godine:

1. „Dana 8. aprila 1992. u Foči je izbio oružani sukob između srpskih i muslimanskih snaga.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 567)
2. „Srpskim snagama je trebalo približno sedam dana da preuzmu vlast u gradu Foči i još otprilike deset dana da opštinu Foča stave potpuno pod svoju kontrolu.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 567)
3. „Prije nego što je oružani sukob započeo, muslimanski civili su odstranjeni iz društvenog i profesionalnog života zajednice, nisu im isplaćivane plaće ili im je rečeno da njihove usluge više nisu potrebne.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 571)
4. „Većina muškaraca Muslimana je razoružana.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 571)
5. „Uskoro je uslijedilo njihovo potpuno izopćenje, pri čemu im je sloboda kretanja i okupljanja bila drastično ograničena.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 571)
6. „Politička propaganda SDS-a postala je agresivnija, a izlivi nasilja i paljenje kuća češći.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 572)
7. „Žene su držali u raznim zatočeničkim centrima, gdje su morale živjeti u nepodnošljivim higijenskim uslovima, gdje su zlostavljane na razne načine, što je za mnoge od njih uključivalo opetovana silovanja.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 574)
8. „Neke od njih su iz tih zatočeničkih centara odvodili u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti srpske vojnike koji su tamo stanovali. Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 574)
9. „Konkretno, pretresno vijeće nalazi da su civili Muslimani koji su bili zatočeni u školi u Kalinoviku, Srednjoškolskom centru u Foči i sportskoj dvorani “Partizan” držani u nehigijenskim uslovima i bez tople vode. Nisu dobivali dovoljno hrane. Imali su ograničenu slobodu kretanja. Nije im bilo dozvoljeno da odlaze na neku drugu teritoriju niti da se vrate svojim kućama. Većina njihovih kuća spaljena je ili

- opljačkana. Bili su pod stražom i živjeli su u atmosferi zastrašivanja.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 575)
10. „Nakon višemjesečnog sužanjstva, mnoge žene su protjerane ili razmijenjene. (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
11. „Neki muškarci proveli su u zatočeništvu čak dvije i po godine samo zbog toga što su Muslimani.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
12. „Svi tragovi muslimanskog prisustva i kulture izbrisani su sa tog područja.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
13. „Sve džamije u Foči su uništene.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
14. „Skoro svi preostali Muslimani, muškarci i žene iz sve tri opštine uhapšeni su, okupljeni, razdvojeni i zatvoreni ili zatočeni u nekoliko zatočeničkih centara kao što su Buk Bijela, srednja škola u Kalinoviku, „Partizan“, Srednjoškolski centar u Foči i KP dom u Foči, i to po obrascu koji se stalno ponavljao. Neki od tih ljudi su ubijeni, neki silovani ili teško pretučeni.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
15. „Jedini razlog za takvo postupanje prema njima bila je činjenica što su po svom etničkom porijeklu bili Muslimani.“ (MKSJ protiv Dragoljuba Kunarca i dr., par. 577)
16. „Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Foča je imala 40.513 stanovnika: 51,6% Muslimana, 45,3% Srba i 3,1% ostalih nacionalnosti.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 13)
17. „Premda su bila etnički miješana, za pojedina naselja u gradu Foči, odnosno sela u opštini Foča, moglo se reći da imaju većinsko muslimansko, odnosno srpsko stanovništvo.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 13)
18. „Srbi su se u početku naoružavali potajice, dijeleći oružje noću kamionom ili u mjesnim preduzećima. Neposredno prije izbijanja sukoba Srbima se oružje otvoreno dijelilo.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 16)
19. „Osim toga, Srbi su počeli da razmiještaju tešku artiljeriju po uzvisinama oko Foče, raspolažući ne samo teškim oružjem koje je pripadalo JNA, već i naoružanjem Teritorijalne odbrane.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 16)
20. „Srbi su formirali odvojenu lokalnu političku strukturu, Srpsku skupštinu opštine Foča, a obje grupe osnovale su krizne štabove po nacionalnoj osnovi.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 17)
21. „Dana 07. aprila 1992. godine, nakon što je vodstvo SDS izvršilo pritisak, mjesna policija podijelila se po nacionalnoj osnovi i prestala da funkcionishte kao neutralna snaga.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 17)
22. „Neposredno prije izbijanja sukoba, Srbi su počeli da evakušu svoje

porodice i djecu iz Foče, uglavnom u Srbiju ili Crnu Goru.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 18)

23. „Premda su mnogi Muslimani imali prijatelje, komšije i rođake Srbe, tek su malobrojni bili upozoreni da predstoji napad. Odlazak iz Foče nije bio jednostavan čak ni za one koji su uspjeli da pobjegnu, uz česte vojne kontrolne punktove na pravcima do različitih destinacija.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 18)
24. „Dana 08. aprila 1992. izbio je oružani sukob u gradu Foči, istim slijedom događaja, kao i u drugim opštinama.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20)
25. „U cijelom gradu postavljene su barikade.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20)
26. „Negdje između 08:30 i 10:00 sati počeo je glavni napad Srba na grad Foču, uz kombinovanu vatru iz pješadijskog naoružanja i granatiranje artiljerijom iz obližnjeg Kalinovika i Miljevine. Srpske snage obuhvatale su domaće vojnike i vojnike iz Crne Gore i Jugoslavije, kao i paravojnu formaciju zvala „Beli orlovi“.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20)
27. „Pucanje i granatiranje je uglavnom bilo usmjeren na naselja sa većinskim muslimanskim stanovništvom, naročito Donje Polje, ali su Srbi napadali i naselja sa miješanim stanovništvom poput Čohodor mahale.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20)
28. „U vojnom napadu ranjen je veoma veliki broj civila, većinom Muslimana.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 20)
29. „Mnogi civili su se za vrijeme sukoba skrivali u svojim kućama, stanovima, podrumima svojih stambenih zgrada ili kod rođaka u drugim dijelovima grada, drugi su otišli iz Foče, misleći da će tako biti sigurniji.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 21)
30. „Napad je trajao šest ili sedam dana, ali je najteže granatiranje bilo tokom prvih nekoliko dana kada je i nanesena najveća šteta.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 21)
31. „Foča je pada u ruke Srba negdje između 15. i 18. aprila 1992. godine, kada su mnogi Muslimani koji su ostali u Foči za vrijeme borbi, počeli da bježe.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 21)
32. „Nakon uspješnog vojnog zauzimanja Foče napad na nesrpsko civilno stanovništvo se nastavio.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 22)
33. „Van grada, srpske snage sprovodile su vojnu kampanju zauzimanja ili razaranja muslimanskih sela u opštini Foča.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca,

par. 22)

34. „Sela u opštini Foča bila su izložena napadima sve do početka juna.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 23)
35. „Srpske snage su zapalile muslimanska sela u okolini Miljevine, otprilike 18 kilometara od Foče, u smjeru Kalinovika i Sarajeva, i uhapsile muškarce, muslimanske civile.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24)
36. „Srpske snage su granatirale, napale pješadijom i zatim 4. ili 5. maja 1992. zauzele Jeleč, u blizini Miljevine, oko 22 kilometra od Foče.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24)
37. „Kad su srpske snage zapalile selo, stanovništvo je pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim kućama ili su pokušali da pobjegnu, poginuli su.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24)
38. „Drugi muškarci muslimanske nacionalnosti, mještani ovog sela, uhvaćeni su i zatočeni u kasarnama u Kalinoviku i Bileći, a zatim prebačeni u KP dom u Foči.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24)
39. „Iz Jelača su se vidjele kuće u plamenu i ljudi kako bježe iz drugih sela.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 24)
40. „Kuće Muslimana u Pilipovićima i u susjednom selu Paunci izgorjele su do temelja 25. ili 26. aprila 1992.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 25)
41. „Srpski vojnici su oko 28. aprila 1992. napali Ustikolinu iz koje su Muslimani nastojali da pruže otpor.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 25)
42. „Dana 3. jula 1992. godine, muslimansko selo Mješaja/Trošan, smješteno između Foče i Tjentišta, napali su srpski vojnici.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 26)
43. „Nakon što su Srbi zauzeli Foču i njenu okolinu, tamo je bio prisutan značajan broj srpskih vojnika i srpskih paravojnih formacija.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 27)
44. „Čim su Srbi preuzeli kontrolu, uvedena su ograničenja za nesrpsko stanovništvo. Srpski vojnici su nazivali Muslimane pogrdnim izrazom „balija“ i psovali ih prilikom hapšenja.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 27)
45. „Nesrpskom stanovništvu kretanje je bilo ograničeno. Policijski automobil s razlogom obilazio je grad objavljujući da Muslimanima nije dozvoljeno kretanje gradom. Slična objava data je i putem radija.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)
46. „Muslimanima je bilo zabranjeno da se sastaju i isključene su im telefonske linije.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)

47. „U aprilu i maju 1992. Muslimani su boravili u stanovima u Foči gotovo kao u kućnom pritvoru, bilo zbog toga što su se skrivali ili zbog toga što su im tako naredili srpski vojnici.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)
48. „Kuće poznate kao „Planika“ i „Šandal“ srpska vojska je koristila kao privremene zatočeničke centre.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)
49. „Ljudi koji su htjeli da odu iz Foče morali su od SUP-a (Sekretarijata unutrašnjih poslova) da pribave odgovarajuće dozvole.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)
50. „Uspostavljeni su vojni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz i izlaz iz Foče i okolnih sela.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 29)
51. „Srpska vojna policija ili vojnici su u aprilu i maju 1992. izvršili pretres muslimanskih domaćinstava u potrazi za oružjem, novcem i drugim predmetima.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 30)
52. „Srpske kuće nisu pretresane, ili su u najboljem slučaju površno pretraživane.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 30)
53. „Muslimanima je naređeno da predaju oružje, a Srbi su svoje oružje mogli zadržati.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 30)
54. „Muslimanske radnje su opljačkane ili spaljene, ili im je konfiskovana oprema.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 30)
55. „Spaljeno je Donje Polje, naselje u Šukovcu sa većinskim muslimanskim stanovništvom, a spaljene su i muslimanske kuće u Kamerici i u Granovskom sokaku.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 31)
56. „Stara gradska četvrt Prijeka čaršija, sa svojom pijacom u orijentalnom islamskom stilu, spaljena je na dan ili približno 12.aprila 1992.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 31)
57. „Dok su muslimanske kuće gorjele, vatrogasna kola štitila su sprkse kuće.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 31)
58. „Sa drugih muslimanskih kuća skidan je građevinski materijal, ili su dodijeljene Srbima koji su ostali bez svog doma.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 32)
59. „Džamija Aladža iz 1555. godine, koja je bila pod zaštitom UNESCO-a, dignuta je u vazduh, a džamija u naselju Granovski sokak je uništena.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 33)
60. „Srpski vatrogasci stajali su po strani i gledali kako džamije gore.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 33)
61. „Sredinom juna 1992. godine, oko 27 civila muslimanske nacionalnosti,

većinom žena i djece, ubijeno je u etnički miješanom naselju Čohodor mahala.“
(MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 35)

62. „Civili su ubijeni i u Jeleču, Mješaji/Trošnju i Pilipovićima.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 35)

63. „Leševi nekih drugih civila viđeni su kako plutaju Drinom. Zatočnici KP doma koji su poslani na radove na obali rijeke morali su daskama i štapovima da guraju leševe nizvodno.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 35)

64. „Ne-Srbe su hapsili širom opštine Foča. Muškarce Muslimane bi okupili na ulici, odvojili od žena i djece i od srpskog stanovništva.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 36)

65. „U početku je bilo na snazi vojno naređenje koje je sprečavalo građane da odlaze iz Foče. Međutim, većina nesrpskog stanovništva s vremenom je bila prisiljena da napusti Foču.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 49)

66. „U maju 1992. godine organizovani su autobusi koji su odvozili civile iz grada, a oko 13. avgusta 1992. godine Muslimani koji su ostali u Foči, uglavnom žene i djeca, odvedeni su u Rožaje u Crnoj Gori.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 49)

67. „U ekshumacijama na području Foče, Državna komisija za traženje nestalih lica identifikovala je 375 tijela. Sva osim jednog pripadala su Muslimanima. To jedno tijelo pripadalo je Crnogorcu koji je bio oženjen Muslimankom.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par. 49)

68. „Pretno vijeće je uvjeren da su između 10. aprila 1992. i početka juna 1992. u cijeloj Foči i njenoj okolici sprovedena masovna hapšenja muškaraca, nesrpskih civila, uglavnom Muslimana. Nakon što su uhapšeni, muškarci su prebačeni u KP dom.“ (MKSJ protiv Milorada Krnojelca, par.116).